

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ  
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

**Кваліфікаційна робота  
магістра**

на тему **СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ  
ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАД  
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0358-ап-з  
спеціальності 035 Філологія  
спеціалізації 035.041 Германські мови та  
літератури (переклад включно) - перша англійська  
освітньої програми Переклад (англійський)  
**Порохова Ірина Ігорівна**

Керівник к.ф.н., доц. Фесенко І. М.

Рецензент к.ф.н., проф. Клименко О. Л.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології  
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови  
Освітній ступень магістр  
Спеціальність 035 Філологія  
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) – перша англійська  
Освітня програма Переклад (англійський)

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

**В. о. завідувач кафедри теорії та практики  
перекладу з англійської мови  
к.ф.н., доц. Запольських С. П.**  
« \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2019 року

**З А В Д А Н Н Я**  
**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

ПОРОХОВІЙ ІРИНІ ІГОРІВНІ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту): «Структурно-семантичні особливості англомовної технічної термінології та її переклад українською мовою»  
Керівник кваліфікаційної роботи (проекту): Фесенко Ірина Михайлівна, к.ф.н., доцент  
затверджені наказом ЗНУ від «22» квітня 2019 року № 596-с
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту): 10 січня 2020 року.
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): виявити основні структурно-семантичні особливості термінів у сучасній англійській мові, а також способи передачі англомовної авіаційної технічної термінології українською мовою.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): лінгвістичні аспекти поняття «термін»; визначення поняття «термін» у лінгвістиці; особливості перекладу англомовних авіаційних термінів українською мовою; розмежування понять «термін» та «професійна лексика» у сучасній лінгвістиці; структурно-семантичні особливості термінів у сучасній англійській мові (на матеріалі авіаційної термінології); семантичні особливості англомовних термінів; словотворчі способи утворення термінів в англійській мові; афіксальні та безафіксні способи утворення англомовних термінів; конверсія як один із способів утворення термінів в англійській мові; словоскладання як один із способів термінотворення в сучасній англійській мові; аббревіація англомовних термінів; способи передачі англомовної авіаційної технічної термінології українською мовою; прийоми калькування, транскрибування, транслітерації, транскодування та опису англійської термінології при перекладі українською мовою.

## 5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Фесенко І. М., к.ф.н., доц	03.04.2019	03.04.2019
Розділ 1	Фесенко І. М., к.ф.н., доц	03.05.2019	03.05.2019
Розділ 2	Фесенко І. М., к.ф.н., доц	07.10.2019	07.10.2019
Розділ 3	Фесенко І. М., к.ф.н., доц	21.10.2019	21.10.2019
Висновки	Фесенко І. М., к.ф.н., доц	04.11.2019	04.11.2019

6. Дата видачі завдання: 04 лютого 2019 року.

## КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналізу укладання бібліографії	лютий – квітень 2019	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	травень – червень 2019	виконано
3	Написання вступу	вересень 2019	виконано
4	Написання теоретичного розділу	вересень 2019	виконано
5	Написання практичного розділу	жовтень – листопад 2019	виконано
6	Формулювання висновків	листопад 2019	виконано
7	Проходження нормоконтролю	грудень 2019	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	січень 2020	виконано
9	Захист	січень 2020	виконано

**Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)**

Студент \_\_\_\_\_

І. І. Порохова

Керівник роботи (проекту) \_\_\_\_\_

І. М. Фесенко

**Нормоконтроль пройдено**

Нормоконтролер \_\_\_\_\_

В. В. Погонець

## РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 64 стор., 70 джерел.

**Об'єкт дослідження:** відображення особливостей перекладу термінів та їх структурно – семантичних особливостей у авіаційній сфері з англійської мови на українську (на матеріалі авіаційної термінології).

**Мета роботи:** аналіз структурно-семантичних особливостей англійських технічних термінів сфери авіаційної термінології та особливостей їх перекладу на українську мову.

**Теоретико-методологічні засади:** ключові положення теорії дискурсу, розроблені в лінгвістиці (Ф. Циткіної, А. Реформатського, Д. Лотте, Б. Головіна, А. Суперанської, І. Арнольда, Т. Левицької, А. Федорова, В. Комісарова, Г. Винокур, В. Лейчика, А. Швейцера та ін.).

**Отримані результати:** семантичну структуру термінів авіаційної сфери складають загальнонаукові терміни, спеціальні та загальнолітературні, які технічними термінами за рахунок переосмислення та звуження значення, що зумовлено певним оточенням, що зумовлено певним оточенням. Англійські терміни авіаційної сфери утворюються за допомогою: 1) словотворчих способів: а) афіксація; б) аббревіація; 2) синтаксичних способів: а) терміни-словосполучення, які мають один із компонентів технічний термін, а другий-загальноживану лексику; б) терміни-словосполучення, обидва компоненти яких являються загальноживаною лексикою і тільки сполучення цих слів є терміном.

До найбільш характерних прийомів перекладу технічної авіаційної термінології відносяться: калькування; транскрибування, транслітерація, транскодування та опис. При неможливості передачі терміна терміном використовується описовий переклад та транскрибування(транслітерації, транскодування).

**Ключові слова:** *термін, структура, авіаційна термінологія, переклад, семантика, калькування; транскрибування, транслітерації, транс кодування, описовий переклад.*

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП .....</b>	<b>3</b>
<b>РОЗДІЛ 1 ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ТЕРМІН».....</b>	<b>6</b>
1.1 Визначення поняття «термін» у сучасній лінгвістиці.....	6
1.2 Особливості перекладу англомовних авіаційних термінів українською мовою.....	10
1.3 Розмежування понять «термін» та «професійна лексика» у сучасній лінгвістиці.....	12
<b>РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ АВІАЦІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ).....</b>	<b>14</b>
2.1 Семантичні особливості англомовних термінів.....	14
2.2 Словотворчі способи утворення термінів в англійській мові .....	15
2.2.1 Афіксальні способи утворення англомовних термінів.....	17
2.3 Конверсія як один із способів утворення термінів в англійській мові .....	22
2.4 Словоскладання як один із способів термінотворення в сучасній англійській мові .....	23
2.5 Абревіація англомовних термінів .....	29
<b>РОЗДІЛ 3 СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ АНГЛОМОВНОЇ АВІАЦІЙНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....</b>	<b>35</b>
3.1 Прийом калькування англійської термінології при перекладі українською мовою .....	36
3.2 Прийоми транскрибування, транслітерації, транскодування англомовної термінології .....	42
3.3 Прийом опису англійських термінів українською мовою .....	47
<b>ВИСНОВКИ .....</b>	<b>54</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....</b>	<b>59</b>

## ВСТУП

Як невід'ємний компонент наукової мови, термінологія формується під впливом тих закономірних еволюційних змін, яких зазнає мова в процесі свого поступу. Вона засвідчує досягнення кожної окремої галузі знань на певному етапі історії народу - носія мови і відображає перспективи подальшого процесу.

Прогрес науки і техніки накладає свій відбиток на кількісний і якісний стан термінології, що є своєрідним відображенням усіх досягнень у мовній системі.

Термінологія, виступаючи невід'ємною частиною наукової мови, займає важливе місце в обслуговуванні багатогранної діяльності людини і сприяє підвищенню ролі лінгвістики у суспільному виробництві. Спеціалізована лінгвістична діяльність включає в себе вирішення ряду різноаспектних термінологічних проблем, бо все, що пов'язане із з'ясуванням поняття терміна, наближує лінгвістику не тільки до різних галузей знань, але й до професійної праці.

**Актуальність дослідження.** Переклад технічної термінології сфери авіаційної термінології займає важливе місце в сьогоденні. Поняття «термін» в науці в основному формувалося до початку ХХ століття. Перші трактування слова «термін» згадані в «Енциклопедичному словнику» Ф. А. Брокгауза і І. А. Ефрона. Згодом, інформаційна революція призвела до активізації інформативно-комунікативних процесів, наслідком чого з'явився бурхливе кількісне зростання термінів в різних галузях знання, активне проникнення їх в народну мову. Це призвело до того, що склалася нова наукова дисципліна - термінознавство, об'єктом якої став термін, його семантична і граматична роль в комунікативних процесах. Як правило документація ведеться на англійській мові, тому переклад технічної термінології з англійської мови на українську є важливим та відповідальним завданням.

**Наукова новизна дослідження** полягає в тому, що в ньому вперше були розглянуті структурні та семантичні особливості англomовних термінів в авіаційній галузі та проблеми їх перекладу на українську мову.

**Об'єктом дослідження** постає відображення особливостей перекладу термінів та їх структурно – семантичних особливостей у авіаційній сфері з англійської мови на українську (на матеріалі авіаційної термінології).

**Предметом дослідження** є особливості перекладу термінів в авіаційній галузі з англійської мови на українську.

**Метою дослідження** є аналіз структурно-семантичних особливостей англійських технічних термінів сфери авіаційної термінології та особливостей їх перекладу на українську мову.

Поставленій меті відповідають такі **завдання**:

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення наступних завдань:

- 1) визначити поняття «термін» в лінгвістичній літературі;
- 2) вивчити існуючі теоретичні роботи з питань місця терміну в сучасній лінгвістиці, а також з питань перекладу науково-технічних термінів; та структурні особливості термінів;
- 3) визначити семантичні особливості в авіаційній галузі;
- 4) виявити та систематизувати основні способи перекладу англійських термінів в авіаційній галузі на українську мову.

**Методологічні засади дослідження** становлять результати досліджень структурно-семантичних особливостей та методів перекладу термінів, представлені в працях (Ф. Циткіної, А. Реформатського, Д. Лотте, В. Лейчика, А. Суперанської, І. Арнольда, Т. Левицької, А. Федорова, В. Комісарова, Б. Головіна, Г. Винокур, А. Швейцера) та праці інших відомих мовознавців.

Завдання даної роботи визначили вибір **методів** дослідження: суцільної вибірки (за допомогою якого вдалося відібрати терміни авіаційної тематики в досліджуваних матеріалах), системного аналізу (за допомогою яких було зібрано та узагальнено теоретичний матеріал з досліджуваної теми, а також підведені підсумки дослідження), описового, порівняльного та статистичного

методів (за допомогою яких вдалося визначити, який спосіб перекладу термінів авіаційної тематики є найвикористовуванішим).

**Практичне значення дослідження** полягає у можливості застосування результатів в практиці перекладу термінів, у вузькій авіатехнічній сфері. Основні питання, розглянуті в роботі можуть бути включені до розробки лекцій, написання курсових та дипломних робіт з перекладу технічної термінології.

**Структура дипломної роботи.** Логіка дослідження зумовила структуру дипломної роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі подаються загальні відомості про лінгвістичні аспекти поняття «термін», особлива увага приділяється визначенню поняття «термін», розглянуті питання особливостей перекладу англійських авіаційних термінів українською мовою та розмежування таких понять як: «термін» та «професійна лексика» у сучасній лінгвістиці.

Другий розділ містить структурно-семантичні особливості термінів у сучасній англійській мові (на матеріалі авіаційної термінології).

Третій розділ містить способи передачі англійської авіаційної технічної термінології українською мовою.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи. Загальний обсяг сторінок - 64, кількість використаних джерел - 70.



## РОЗДІЛ 1

### ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ТЕРМІН»

#### 1.1 Визначення поняття «термін» у сучасній лінгвістиці

Незважаючи на те, що розвиток термінології має велику історію, слід зазначити, що поняття «термін» сформувалося лише на початку ХХ століття [Д'яков 2000, с. 5]. Цікавим є і той факт, що до теперешнього часу відсутні загальноприйняті визначення понять «термін». Наприклад на думку І. В. Арнольд: «термія чи стале словосполучення, що слугує це слово уточненням для назви поняття, специфічного для певної області знання, культури, виробництва [Арнольд 1995, с. 249].

Існує дещо інший «термін», запропонований В. М. Лейчиком: «у ролі терміна може виступати будь-яке слово, яким би тривіальним воно не було, і що терміни - це не особливі слова, а тільки слова в особливій функції» [Лейчик 1986, с. 87].

Для характеристики терміна необхідно додавати його якості, а до визначення терміна - тільки безперечні властивості усіх термінів.

За визначенням Ф. А. Циткіної «головне у специфіці терміна - в його спеціальному використанні, сфера його поширення обмежена певною галуззю знань» [Циткіна 1998, с. 10].

Наступне визначення терміна надає Ф. А. Циткіна: «термін - це мовний знак, що зображує наукове поняття спеціальної, професійної галузі» [Циткіна 1998, с. 11].

Дослідивши визначення поняття термін, що розглядаються, в зарубіжних лексикографічних довідниках таких, як наприклад: Merriam - Webster's Collegiate Dictionary and Thesaurus, Collins English Dictionary and Thesaurus [Merriam-Webster 2004], ми дійшли висновку, що вони також не однозначні в визначенні поняття «термін».

В літературних джерелах містяться різноманітні визначення поняття «термін» - це свідчить про те, що цим питанням займаються в наш час семіотики, лінгвістика, інформатика, філософія та інші науки. Кожна з наук виділяє в терміні самі ті його сторони та властивості, які необхідні для рішення її задач. Очевидно для такого багатоаспектного явища, як термін, взагалі не може бути сформульовано одне визначення, і фактично повинні існувати лінгвістичні, філософські, наукознавчі визначення терміна, а отже й вимоги до нього.

А. А. Реформатський зазначає, що: «термінологія - це служниця двох господарів - мови та логіки», «терміни існують у лексиці (лексичній системі мови) та у логосі (системі наукового знання)» [Реформатський 1961, с. 51].

Ф. А. Циткіна дуже вдало зазначила, що: «Згідно з дослідженнями термінології різних наук, стає зрозумілим, що далеко не всі терміни визначають спеціальні поняття, не завжди однозначні, не завжди належить тільки до однієї системи, не завжди тільки одне слово-термін» [Циткіна 1998, с. 15].

В наш час на стику лінгвістики, психології, логіки в рамках семіотики складається нова наукова дисципліна, об'єктом якої є саме терміни та терміносистеми. В. П. Петушков та Б. Н. Головін - цю наукову дисципліну називають «термінознавство» [Головін 1987, с. 145]. Однак і в термінознавстві визначення поняття «термін» не може бути всеосяжним, оскільки за його рамками залишаються такі аспекти терміну, якими займаються різні сфери наук, такі як: філософія, логіка, інформатика та інші.

В загальному обсязі, включаються в різні визначення терміну, які зводяться до двох положень: термін - це слово або словосполучення певної природної мови; змістом терміну є наукове, технічне або інше спеціальне поняття.

Послідовники Д. С. Лотте, зокрема Л. А. Капанадзе, виходять з того, що терміни - це особливі слова, що володіють специфічними семантичними або формальними ознаками та існує протиставлення «термін – це слово загальнолітературної мови» [Lotte 1986, с. 89]. В останні роки отримала розповсюдження інша точка зору, сформульована, правда, ще в 30-х роках Г. О. Винокуром, який писав, що в «ролі терміна може виступати всіяке слово, яке б воно не було тривіальне, і що терміни - це не особливі слова, а тільки слова в особливій функції» [Винокур 1986, с. 85]. Ця функція полягає в тому, що слово чи словосполучення, що «виступає в ролі терміна» позначає або виражає наукове, технічне, ширше –більш спеціальне поняття [Квитко 1986, с. 13-15].

Р. К. Махачашвілі вдало зазначає: «Одна і та ж сама лексична одиниця може бути уживана як в термінологічному, так і в нетермінологічному значенні» [Махачашвілі 2008, с. 33].

Проте чеський лінгвіст Л. Дрозд та західногерманський лінгвіст В. Зайбіке стверджують: «на фонетичному рівні терміни не мають відмін від не термінів і специфіка може виявлятися лише на морфемному та інших більш високих рівнях» [Дрозд 1993, с. 77].

Розмаїтність точок зору в питанні визначення терміна характеризується різноманітними оцінками здатності терміна до позначення ним певних понять. Однозначно робиться спроба знайти деякі глибинні ознаки термінів, котрі дозволяють відділити їх від інших одиниць мови та розчленити усю безліч термінів. Цією глибинною ознакою термінів є позначення ними загальних

понять. Оскільки існує декілька типів понять, можуть бути виявлені і різні типи термінів.

На кожному етапі розвитку людського знання фігурує певна кількість загальнонаукових та загальнотехнічних понять, які використовуються в будь-якій науці. До них примикають загальні поняття методологічних наук-філософії, інформатики та ін.; деяка частина понять наук може використовуватися, як і загальнонаукові поняття в різноманітних областях знання (наприклад, «інформація», «елемент»). При цьому треба мати на увазі, що загальнонаукові (загальнотехнічні) та мужгалузові поняття є такими не тому, що вони використовуються в ряді галузей знання, а тому, що вони мають спільний зміст, дозволяє застосовувати їх в різних галузях, в більшості випадків додаючи до загального змісту конкретні ознаки. У широкому сенсі слова під термінологією розуміється «частина словникового складу мови, що охоплює спеціальну лексику, вживану в сфері професійної діяльності людей» [Швейцер 1998б, с. 302]. Нарешті, в кожній області знання та діяльності мають місце специфічні поняття різної ступені узагальненості від найкрупніших класів до найменших видів, а також поняття, які відображають аспекти розгляду цих класів. Ці два типи понять називаються видовими та аспектними.

Виходячи з завдань, поставлених у даній роботі, ми вважаємо за необхідне більш детально розглянути поняття «авіаційної термінології». Незважаючи на специфічний характер даної сфери, вона включає в себе загальні технічні терміни, терміни електротехніки, фізики, тощо.

Отже, терміни сфери авіаційної термінології, будучи різновидом наукових термінів, мають ті ж самі властивості, що і терміни взагалі.

## 1.2. Особливості перекладу англійських авіаційних термінів українською мовою

Підготовка майбутніх авіаторів до професійно-мовленнєвої діяльності неможлива без чіткого уявлення про те, що являє собою підмова авіації, якими є особливості англійської та української авіаційних терміносистем, у чому полягають закономірності перекладу авіаційних термінів.

Професійне мовлення авіаційних фахівців реалізується засобами авіаційної підмови. З лексичного погляду, авіаційна підмова, як і будь-який інший різновид науково-технічного дискурсу, охоплює словниковий фонд стилістично нейтральної літературної мови, загальну науково-технічну термінологію, а специфічними у ній є авіаційна термінологія, радіотелефонна фразеологія і професійне аргю.

Зупинимося на аналізі того прошарку лексики авіаційної підмови, який, за визначенням Л.В.Успенського, покликаний найбільш «точно» і «нейтрально» відображати в мовленні специфіку професійної діяльності авіаторів [Ахманова 1957, с. 163–217], – на авіаційній термінології. Задля цього з'ясуємо сутність понять «термін» і «термінологія».

З цілої низки властивостей, які науковці (В. В. Виноградов, Д. С. Лотте Г. О. Винокур, Б. М. Головін, В. П. Даниленко, І. С. Квитко, В. М. Лейчик, О. О. Реформатський та ін.) приписують терміну, найбільш істотними, з нашого погляду, є: 1) терміни систематизовані і взаємопов'язані з іншими одиницями термінологічного поля; 2) зміст терміна – це приписувана йому дефініція; 3) функція терміна – вираження спеціального професійного поняття. До похідних належать: однозначність, нейтральність, точність, лаконічність, зручність утворення похідних слів, правильність і милозвучність. Відтак, під

терміном, слідом за М. М. Бондарчук, розуміємо спеціальне найменування з науково-технічної галузі, що функціонує у сфері професійного спілкування і є компонентом сучасної наукової класифікаційної системи [Андренко 1981, с. 43], а під терміносистемою – організовану сукупність термінів певної галузі знання. У нашому випадку, мова йтиме про авіаційну терміносистему.

З'ясуємо, якими є джерела виникнення англійської авіаційної термінології. В англійській авіаційній терміносистемі переважну більшість складають терміни, запозичені з іноземних мов або штучно створені вченими на базі, головним чином, латинської та грецької мов [Ткачева 1972, с. 123]. Термінологи виокремлюють дві основні причини розвитку термінів та їх сукупностей, з-поміж них: 1) глибше пізнання вже відомих або відкриття нових фактів об'єктивної реальності; 2) власний розвиток цієї реальності, виникнення нових фактів, подій чи явищ. У першому випадку термін здебільшого замінюється на більш точний, а термінологія стає повнішою (з ускладненням хвостової частини літака відбулася деталізація англійського терміна *tail* та українського терміна *хвіст* (англ. *tail* – *tail unit*, *tail assembly*; укр. *хвіст* – *хвостова частина*, *хвостове оперення*). У другому випадку до термінології залучаються нові елементи, які відображають нові предмети чи реалії (англ. *engine* – *aviation engine* – *piston engine* – *turbo-prop engine* – *turbo-jet engine*; укр. *двигун* – *авіаційний двигун* – *поршневий двигун* – *турбогвинтовий двигун* – *турбореактивний двигун*) [Бондарчук 2000, с. 43]

Найбільша кількість термінів сформувалася в українській мові на основі греко-латинізмів (в основному це терміни старих галузей) та термінології германських і частково романських мов. В українській авіаційній терміносистемі переважають терміни запозичення з англійської (авіація, автопілот, аеропорт, гелікоптер, радар) та французької (фюзеляж, шасі) мов [Бондарчук 2000, с. 48].

### 1.3 Розмежування понять «термін» та «професійна лексика» у сучасній лінгвістиці

Що стосується розмежування понять «термін» та «професійна лексика», слід зазначити, що деякі дослідники, в якості характеристики, що відрізняє професійну лексику від термінології, називають більшу образність ній професійної лексики (обумовлену метафоричністю прийнятих в ній позначень) [Циткіна 1998, с. 5].

До наступних критеріїв розмежування відносять: а) більшу точність термінологічної лексики - меншу точність професійної лексики [Левицкая 1976, с. 130]; б) більш архаїчний характер професійної лексики у порівнянні з термінами.

Найбільш важливою ми вважаємо наступну опозицію між професіоналізмами та термінами: а) більше або менше відхилення від норм необмеженість професійного вживання, б) обмеженість розмовним стилем - необмеженість розмовним стилем, в) присутність емоційно-експресивних конотацій та образності - відсутність емоційно-експресивних конотацій та образності Ткачев [Казакова 2000, с. 63].

Така характеристика професійної лексики робить дуже правдо подібною гіпотезу про те, що вона є частиною професійного просторіччя, або проміжного між професійним просторіччям та власне термінологією лексичного класу [Девнина 2011, с.126].

Терміни можуть позначати як поняття винятково загальні, тобто родові, так і пов'язані з ними менш загальні, тобто видові. Співвіднесеність термінів, що позначає родові та видові поняття, підводить ще до однієї ознаки системи ієрархічності, тобто підпорядкованості більш загальних елементів менш загальним в системі.

Отже, детально розглянувши теоретичні аспекти поняття «термін», ознак терміну та розмежування понять «термін» та «професійна лексика» ми можемо зробити наступні висновки:

1. До теперішнього моменту не існує загальноприйнятого визначення поняття «термін». Різноманітність існуючих сьогодні визначень є наслідком того, що цим питанням займаються різні дисципліни, які виділяють в терміні ті його властивості, які необхідні для вирішення своїх задач.

2. При визначенні терміна підкреслюється його функціонально - смисловий бік, бо термін за вимогами, що до нього визначаються, має стосуватися одного поняття.

3. Різниця між професіоналізмами і термінами полягає у відхиленні від норм професійного вжитку, обмеженості розмовним стилем та присутності емоційно-експресивних конотацій. Професіоналізми визначають спеціальні поняття, знаряддя, виробничі процеси. Їм властива деяка емоційність, що викликана особливостями просторіччя.

4. Слова-терміни відрізняються від не термінів тим, що вони співвідносяться з професійним науковим або технічним поняттям, мають потребу дефінування та зрозумілі лише певному колу людей, що зайняті в даній сфері, в той час як значення слова-нетерміна колективно та не потребує спеціального навчання для його освоєння.

5. По відношенню до літературної мови терміни характеризуються як окрема підсистема лексики літературної мови, що забезпечує здійснення спеціальної професійної комунікації.

6. До найбільш характерних ознак терміна відносяться: однозначність; символічність; системність. Кожен термін має певне зафіксоване технічне значення, він може позначатись знаком чи символом та мати лексико-семантичні зв'язки.



## РОЗДІЛ 2

### СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ АВІАЦІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ)

#### 2.1 Семантичні особливості англомовних термінів

Глобалізація світового господарства, технологізація сучасного суспільства й вихід України на міжнародний ринок є безумовним чинником активізації теоретичних досліджень термінологічної лексики, про що свідчать роботи провідних вчених [Д'яков 2000, с. 51]. Проте, незважаючи на всебічний аналіз термінологій різних галузей, низка питань залишається невирішеною. Насамперед, це встановлення структурно-семантичних особливостей термінологічної лексики.

*Семантична* структура термінології визначається концептуальною структурою системи, тобто розподілом понять за основними класифікаційними категоріями. У технічній літературі термінуються такі основні категорії понять: процеси (явища); предмети техніки (матеріали, знаряддя, інструменти, деталі тощо); розрахункові поняття (параметри, геометричні образи); одиниці виміру тощо [Арнольд 1996, с. 71].

*Синтаксична* структура термінів розглядається дослідниками у різноманітних аспектах. Розподіл лексичних одиниць на прості, похідні, складні слова та словосполучення є загальноновизнаним й досить обґрунтованим [Д'яков 2000, с. 95]. Деякі дослідники, крім термінів-слів та термінологічних сполучень, виділяють ще кілька структурних типів термінів: аббревіатури, символи, номенклатуру, літерні умовні позначки [Журавлева 1998, с. 14], інші відносять аббревіатури до розряду термінів-слів [Golovin 1987, p. 100]. Ми

вважаємо, що всі вказані вище лексичні одиниці повинні розглядатися як автономні структурні типи, оскільки вони функціонують та утворюються за власними законами, лише частково пов'язаними один з одним. Зупинимося на кожному з них.

## 2.2 Словотворчі способи утворення термінів в англійській мові

У термінології склалася своя специфічна система способів терміноутворення, що значно відрізняється від традиційних шляхів словотвору в українській мові. Визначають такі способи терміноутворення: лексико-семантичний, морфологічний, лексико-синтетичний [Андренко 1981, с. 58]. *Лексико-семантичне терміноутворення* – це такий спосіб мовної номінації, за якого основним способом створення нового терміна є семантичний розвиток слова (англ. *jacket* – куртка і кожух, *jar* – глечик і конденсатор, *to load* – навантажувати і заряджати, укр. крило птаха і крило літака, розгін демонстрації і розгін літака, «бочка», «свічка», «змійка», «петля» (фігури вищого пілотажу) і т. ін.). При *морфологічному способі терміноутворення* новий термін утворюється на базі однієї чи декількох похідних основ за допомогою словотвірних афіксів (англ. *bear-ing, circl-ing, control-er, safe-ty*; укр. бовт-анка, при-земл-енн-я і т. ін.), словоскладання (англ. *accident-free, air-craft, autothrottle, gyro-plane*, укр. аеро-динамічний, радіо-маяк, само-пис, суцільнометалевий), специфічним для англійської мови є використання у структурі термінів прийменників (англ. *leveling-off, check-in, circle-to-land, lock-on, noising-over, take-off*). За допомогою лексико-синтетичного способу утворюються дво- чи багаточленні термінологічні сполучення (англ. *radio communication equipment, snow clearing equipment*; укр. двопалубний фюзеляж,

фюзеляж з каркасом зі сталевих труб і т. ін.). Частина термінів утворюється при поєднанні декількох способів термінотворення [Гільченко 2002, с. 81].

Зростання довжини термінів-словосполучень, утворених за допомогою лексико-синтетичного способу, призводить до виникнення таких різновидів морфологічного способу утворення термінів як аббревіація і скорочення.

При перекладі англійських авіаційних термінів українською мовою необхідно враховувати такі моменти:

а) частина термінів, що мають міжнародний характер, відтворюється в українській мові шляхом транслітерації і не потребує перекладу:

*antenna* – антена;

*composite* – композит;

*briefing* – брифінг; [Гільченко 2002, с. 81]

б) деякі терміни мають прямі відповідники в українській мові і відтворюються відповідними еквівалентами:

*hydrogen* – водень,

*tailplane* – горизонтальне хвостове оперення; [Гільченко 2002, с. 81]

в) частина термінів при перекладі зазнає калькування, тобто перекладу за допомогою українських слів і виразів, що дослівно відтворюють слова й вирази англійської мови:

*data base* – база даних,

*flying field* – льотне поле; [Гільченко 2002, с. 81]

г) у випадку, коли словник не дає прямого відповідника англійського терміна, перекладач вдається до описового перекладу, що точно відтворює зміст іншомовного слова у даному контексті:

*trailing edge* – заднє ребро крила;

*carbon-fibre-reinforced plastic* – пластик, армований склотканиною;

*wet wing* – крило з вбудованими пальними баками;

*wing airfoil* – аеродинамічна поверхня крила. [Гільченко 2002, с. 81]

Словотворча, або морфологічна номінація пов'язана з використанням похідних термінів, складних слів та аббревіатур для найменування предметів, процесів, явищ тощо.

Словотворчі засоби грають значну роль в створенні зрозумілої внутрішньої форми терміну, яка слугує засобом його професійної орієнтації. Внутрішня форма терміну відбиває за допомогою словотворчих морфем мови відношення даного поняття до інших членів певного класифікаційного ряду [Danilenko 1977, p. 94].

Серед словотворчих засобів, використаних в даній сфері, ми виділяємо афіксальний спосіб, аббревіацію.

Існують загальні закономірності перекладу текстів авіаційної тематики, насичених галузевою термінологією. У той час як основна трудність перекладу художньої прози полягає в необхідності інтерпретації намірів автора, тобто у відтворенні не лише зовнішніх фактів, але й у збереженні психологічних і емоційних елементів, закладених у тексті, завдання, що стоїть перед перекладачем науково-технічного тексту, який позбавлений емоційного зафарбування, виявляється іншою – точно передати думку автора, лише за можливості зберегти особливості його стилю. Для того щоб правильно зрозуміти науково-технічний текст авіаційної тематики, необхідно знати авіабудування і пов'язану з ним англійську термінологію. Окрім цього, для правильного відтворення змісту тексту українською мовою необхідно знати відповідну українську авіаційну термінологію і добре володіти українською літературною мовою загалом.

2.2.1 Афіксальні способи утворення англомовних термінів. Афіксальні терміни - це прості терміни, котрі найчастіше складаються з одного слова, до складу якого входять всілякі афікси [Скороходько, 2015].

Для науково-технічних термінів характерні афікси, які вважаються малопродуктивними, непродуктивними або зовсім відсутні в загальному мовою. Таким чином, вживаються такі малопродуктивні суфікси як [Токарев 2010, с. 45]:

Таблиця 2.1

## Суфіксальні способи утворення термінів

<b>-ment</b>	<i>Statement</i>	відомість
	<i>Equipment</i>	обладнання
	<i>Instrument</i>	інструмент
<b>-ance, -ence</b>	<i>Endurance</i>	тривалість
	<i>Entrance stairs</i>	трапи

Також вживаються такі суфікси як **-wise**, які надають слову значення «паралельно, в напрямку» [Токарев 2010, с. 51]:

Таблиця 2.2

## Суфіксальні способи утворення термінів

<b>- wise</b>	<i>Streamwise</i>	в напрямку потоку
	<i>Slantwise</i>	похилий

Також спостерігається вживання таких префіксів **non-**, як визначав [Токарев 2010, с. 83]:

Таблиця 2.3

## Префіксальні способи утворення термінів

<b>non-</b>	<i>non-dimensional</i>	безрозмірний
	<i>non-freezing</i>	незамерзаючий
	<i>non-assignable</i>	не підлягаючий переустановлення
	<i>non-binding</i>	необов'язкового характеру

Складними термінами вважаються терміни, що складаються з декількох слів або словосполучень [Волошин 2013, с. 67-75].

Таблиця 2.4

## Складні терміни

<i>1. Outboard flap</i>	<i>закрилків (на вертолітної частини)</i>
<i>2. Manned aircraft</i>	<i>пілотований літальний апарат</i>
<i>3. Cockpit with centre wing</i>	<i>кабіна пілотів з центропланом</i>
<i>4. Kerosene-resistant rubber</i>	<i>керосино-стійкая гума</i>
<i>5. Coding foot-graduated altimeter</i>	<i>кодує футомер</i>
<i>6. High-pressure (HP) compressor</i>	<i>компресор високого тиску (КВТ)</i>
<i>7. Low-pressure (LP) compressor</i>	<i>компресор низького тиску (КНТ)</i>
<i>8. Maximum thrust climb</i>	<i>набір висоти при максимальній тязі</i>

Як відомо, слова можуть складатися як з однієї лексеми, так і з двох, трьох і більше лексем (однолексемне, багатолексемне). Лексема може утворюватися шляхом додавання афіксальних морфем після кореневої морфемі (суфіксів) або перед кореневої морфемі (префіксів). Тому в якості другого критерію слід прийняти позицію афіксальної морфемі по відношенню до кореневої морфемі (префіксація або суфіксація) або ж з'єднання морфем обох типу (суфіксація і префіксація).

Похідні слова будь-якої мови можуть складатися з наступних морфем: кореневої морфемі **R**, що несе в собі основне значення слова, суфіксальної морфемі **-s**, або суфікса, що займає позицію після кореневої морфемі і префіксальної морфемі **-p**, що розташовується перед кореневої морфемі.

В українській та в англійській мовах афіксальної словотвір в плані своєї типології має як подібні, так і відмінні риси. В обох мовах ми можемо виділити наступні типи лексем: тип суфіксальний зі структурою  $R + s$ ; тип префіксальних зі структурою  $p + R$ ; тип префіксально-суфіксальний зі структурою  $p + R + s$ . Суфіксальний тип лексем в обох мовах розпадається на два підтипу залежно від числа суфіксів, що входять до складу лексеми: 1) підтип одно-суфіксальний (або моно-суфіксальний), якщо в складі лексеми є

тільки один словотвірний суфікс; 2) підтип дво-суфіксальний, якщо в складі лексеми є два словотворчих суфікса [Vinokur 1993].

***Підтип R + s.***

В англійській мові існує кілька моделей, за допомогою яких утворюються назви предметів. З них необхідно назвати моделі [Vinokur 1993]:

- 1) R + -er: *glider* осн. дієс. glide
- 2) R + -ing

В англійській мові також є моделі з лексемами, що мають значення абстрактних понять. Найбільш продуктивними вважаються наступні:

- 1) R + -ing: *icing*, осн. ім. Ice; *landing*, осн. дієс. land
- 2) R + -ity: *velocity*
- 3) R + -ism: *mechanism*
- 4) R + -ness:

В англійській мові можна назвати лише кілька моделей, що виражають емоційну оцінку.

- 1) R + -aster:
- 2) R + -ette:
- 3) R + -let:
- 4) R + -ling:
- 5) R + -y (або -ie)

В англійській мові є суфікси, що утворюють прикметники від основ іменників. З них найбільш продуктивними є:

- 1) R + -able:
- 2) R + -al:
- 3) R + -ed: *winged* (крилатий)
- 4) R + -less *pilotless* (безпілотний).
- 5) R + -ful
- 6) R + -ish
- 7) R + -y

В англійській мові можна привести тільки одну модель іменників з абстрактним значенням: R + -er + ship, проте прикладів використання авіаційних термінів, побудованих за цією моделлю при аналізі літератури знайдено не було, що дає нам право стверджувати про її малої продуктивності.

Інші моделі цього підтипу утворюються шляхом додавання суфікса -ness відстороненого значення до основ похідних прикметників [Винокур 1993]:

(R + -ly) + -ness:

(R + -ish) + -ness:

(R + -ful) + -ness:

(R + -less) + -ness:

(R + -ive) + -ness:

1) Підтип  $p + R$ . Одно-префіксальний підтип представлений широким набором моделей, які свідчать про його продуктивності в англійській мові.

Цей підтип охоплює 22 моделі дієслів - від дієслівних основ, наприклад: модель  $ge + R$ : **refueling** (дозаправка, **aerial refueling** - дозаправка в повітрі).

Однак майже всі ці моделі малопродуктивні, крім моделі  $un- + R$ , по якій утворюються прикметники: **uncontrolled** - некерований.

2) Підтип  $p2 + p1 + R$ . Дво-префіксальний підтип представлений в мовах одиничними моделями. В авіаційній термінології зустрічається вкрай рідко.

3) Підтип  $p + R + s$ .

В англійській мові теж існують моделі, що відносяться до цього підтипу, але вони дуже обмежені в числі. Так, можна назвати модель з префіксом  $un-$ :  $un- + R + -ed$ : **unmanned** - безпілотний.

4) Підтип  $p2 + P1 + R + s$ . Дво-префіксально-суфіксальний підтип представлений в українській мові одиничними моделями прикметників, утворених від похідних основ прикметників, наприклад:  $не- + -без- + R + -н-ий$ . Авіаційної термінології така конструкція не зустрічається. В англійській мові цей підтип не представлений.

Підводячи підсумок розгляду типології словотвір в обох мовах, ми можемо представити основні типологічні показники у вигляді таблиці.



### 2.3 Конверсія як один із способів утворення термінів в англійській мові

Як і в деяких інших мовах, в авіаційній термінології англійської мови можна відзначити активність конверсії як способу термінотворення.

Як відомо, конверсія - це утворення нової (похідної) основи з уже існуючою (утворюючої) основи шляхом простого переосмислення останньої, без якої-небудь зміни її форми, при цьому змінюючи її лексичне та граматичне значення. Також змінюється семантика слова і його синтаксична функція. Найбільш сильним типом безафіксний словотвору є тип  $N \rightarrow V$ , тобто утворення дієслова від омонімічного іменника, наприклад: *bomb - to bomb* (бомбити), *land - to land* (приземлятися) та інші [Уфимцева 1968, с.123]. В авіаційній термінології англійської мови цей спосіб словотворення не отримав широкого поширення, незважаючи на те, що безафіксний словотвір в англійській мові є дуже продуктивний спосіб утворення нових слів і з типологічної точки зору цілком відповідає загальній спрямованості типології сучасної англійської мови, що йде по лінії розвитку ознак мови ізольованого типу [Шелов 1984, с. 223]. В українській мові взагалі і в авіаційній термінології зокрема, на противагу англійської, безафіксний словотвір (термінотворення) розвинений мало. Цьому насамперед перешкоджає двоморфемна структура українських слів, що складаються у разі простих основ з кореневої морфеми і словозмінної морфеми, а в разі похідних основ - з кореневої, словотвірної та словозмінної морфем, характерних для конкретної частини мови. При перекладі на українську мову подібні термінологічні структури передаються за допомогою іменників, прикметників, словосполучень, дієприкметників, дієприкметникових оборотів і деяких інших способів.

## 2.4 Словоскладання як один із способів термінотворення в сучасній англійській мові

Словоскладання - це утворення нової (похідної) основи шляхом з'єднання двох уже існуючих основ, зазвичай без зміни їх форми.

Як і в українській мові в термінотворення дуже активно діє спосіб синтаксичного утворення. На теперішній час цей спосіб є одним з найбільш продуктивних і не тільки в авіаційній термінології. Варто зауважити, що розглядаючи співвідношення синтаксичного способу в загальнолітературній сфері (його називають також «лексико-синтаксичним») і в термінології, В. П. Даниленко підкреслює суттєві відмінності в дії цього способу в загальнолітературній сфері і термінології. Правильніше говорити про два способи словотворення, визнаючи тим самим, що синтаксичний спосіб є специфічним для термінології [Никольська 1978, с. 84-94].

Лексико-синтаксичний і синтаксичний способи подібні за загальним принципом злиття, поєднуючи в одне ціле кілька елементів - слів. Але тут і починається відмінність: при лексико-синтаксичному способі утворення виникає нове слово з похідною основою, при синтаксичному - стійке поєднання - складовою термін, наприклад: *altimeter, floatplane, redline i angle of attack, drop tank, aerial refueling, blown flaps* та інші. Лексико-синтаксичний спосіб утворення малопродуктивний в сучасній літературній мові, синтаксичний - надзвичайно продуктивний в термінології [Прохорова 1981, с. 25-27].

Класифікація складених термінів з точки зору структури дозволяє виділити терміни, що складаються з різної кількості компонентів.

Є двокомпонентні терміни; трикомпонентні; багатоконпонентні. У зв'язку з цим виникає проблема визначення меж складених термінів. Не існує єдиної думки при поясненні утворення багатоконпонентних термінів: утворюються вони шляхом поширення двоскладних термінів або ж шляхом складання декількох складових термінів. «Неважко помітити, що складені терміни саме

тому так поширені в різних термінологіях, що цілком покривають понятійне поле даної системи і в міру накопичення ознак можуть теоретично нескінченно збільшувати склад своїх компонентів» [Лоте 1961, с. 155]. «Освіта трьох- і багатокomпонентних термінів йде зазвичай шляхом складання двох двокомпонентних термінів» [Лоте 1961, с.11].

Багатокomпонентний термін укладається в визначення поняття «термін» і відповідає основним вимогам, що пред'являються до термінів (системності, вмотивованості, понятійної орієнтації, лінгвістичної правильності, точності і ін.). Він не відповідає вимозі стислості, але точність терміна носить переважний характер. Ряд лінгвістів вважають, що стислість не повинна вступати в якості критерію оцінки терміна в даний час, оскільки точність переданого поняття є основним моментом [Reformatsky 1961, p.11].

Довжина термінологічної одиниці носить варіативний характер. В авіаційній термінології англійської та української мов найбільш поширені в термінологіях (в авіаційній зокрема) двокомпонентні терміни, наприклад: *"aerial refueling"* – «дозаправка в повітрі», *"airway beacon"* - «привід» (приводний станція), тощо .

Необхідно розмежовувати поняття «багатокomпонентний термін» і «термін з декількох слів». Двослівні терміни можуть бути багатокomпонентними, оскільки такі терміни мають в своєму складі службові, допоміжні слова, які не є терміноелементами (прийменники, артиклі та ін.), або складаються з двох знаменних складених слів, що складаються з декількох терміноелементів, наприклад: *"magnetoplasmadynamic thruster"* - «магнітоплазмодінамічний двигун». Це ж можна відзначити як явище, характерне для трьохслівних і більш розгорнутих термінів. Таким чином, всі терміни складені з декількох слів можна зарахувати до багатокomпонентних, але зворотна залежність не завжди діє, не всі багатокomпонентні терміни можна віднести до термінів складених з декількох слів. Оглядовий аналіз термінологій різних науково-професійних сфер і областей підтвердив положення про функціонування та зростаючій кількості багатокomпонентних термінів як однієї

з характерних рис розвитку сучасних термінологій англійської та української мов, що полягає в квантитативному розгортанні термінологічних одиниць за діючими в даних мовах синтаксичним моделям для уточнення і конкретизації існуючих понять. Переважна більшість термінів різних термінологій і в англійському, і в українському мовах - не однослівні терміни, а термінологічні сполучення різного квантитативного складу з переважанням двослівних термінів у всіх термінологічних областях зіставляючих мов [Канделаки 1970, с. 78-98].

Трикомпонентні термінологічні одиниці також займають одну з провідних позицій у багатьох мовах англійської та української мов, проте в даному випадку ми можемо спостерігати процес деякого штучного гальмування появи трьох-і більше компонентних термінів, так як такі терміни громіздкі, що неприпустимо в авіації.

Багатокомпонентні терміни англійської та української мов різних наукових областей характеризуються семантичною однозначністю, що не можна сказати про багатьох однослівні терміни.

За квантитативно-компонентної співвіднесення авіаційних термінів англійської мови слід зазначити, що кількість лексичних компонентів в англійських і українських термінах, що позначають одне й те саме поняття різних науково-професійних областей, збігається (середньостатистичний по мовам) менше, ніж в 50% випадків. Наприклад: "*angle of attack*" – «кут атаки», "*drop tank*" – «підвісний бак». Решта відповідності носять різно кількісний характер в розглянутих мовах ("*unstall*" – «виводити літак із зривного режиму»).

Розвиток різних терміносистем йде по лінії поглиблення, що веде до переважанню декілька слівних лексичних одиниць над однослівним термінами. Вони широко поширені в науковій мові, впроваджуються в засоби масової інформації і навіть розмовну мову.

Синтаксичний спосіб термінотворення - освіту складених термінів - продуктивний для всіх терміносистем.

До основних типів англійських двохслівних термінів результат нашого аналізу відносить наступні синтаксичні структури.

- Найбільш поширені атрибутивні словосполучення з іменником у функції препозитивні визначення:  $N + N$  ("*arrestor hook*", "*high wing*", "*strobe light*").

- Атрибутивні термінологічні сполучення з ім'ям прикметником у функції препозитивні визначення:  $A + N$  ("*aerodynamic chord*", "*hydraulic fluid*") займають наступну позицію.

- Також в якості препозитивні визначення зустрічаються причастя-I і II:  $P-I / P-II + N$  ("*landing gear*").

Окрему розгалужену структуру, що займає вагоме місце, являє атрибутивне висловлювання типу, в якому залежний компонент виражений складені словом (найчастіше, іменником або прикметником)  $CN / CA + N$ , де "C" позначає складені. Формально, авіаційні терміни подібного складу мають в своєму складі два слова, по суті - три компонента - "*air-break flap*", "*up-draught carburetor*", "*air-to-ground missile*". Базові слова також можуть носити складені характер ("*high-resolution radiometer*"), що менше типово; в подібних випадках термінологічні сполучення мають такий вираз  $A / N + CN$  або  $CN / CA + CN$  ("*helical-orbit beta ray*").

- Прийменниково-генітивний тип  $N + pr + N$  зустрічається в англійській авіаційній термінології рідше, в основному у вигляді  $N + of + N$  або  $N + for + N$  ("*angle of attack*", "*rate of climb*"), що пояснюється тенденцією до компресії, характерною для англійської мови в цілому і що спостерігається в наукових (авіаційних) текстах, зокрема; прагненням англійської мови до визначення висловлювання безприйменниковому розташуванню атрибутів ("*center of gravity*" - "*gravity center*").

- незначне число авіаційних термінів англійської мови утворено за моделлю  $N's + N$  ("*airplane's ability*").

Для українських двослівних термінологічних поєднань найбільш характерні атрибутивно-препозитивні словосполучення, що складаються з ядерного елемента, вираженого іменником в називному відмінку, і визначає

його елемента. Якщо для англійської мови в даній функції найбільш характерно іменник, то в українській мові залежний компонент найчастіше виражений ім'ям прикметником, рідше причастям  $A + N$ ;  $P + N$  ("**brake shield**" - «гальмівний щиток», "**landing light**" - «посадкова фара», "**air screw**" - «повітряний гвинт», "**running stream**" - «потік, що набігає»).

У двослівних авіаційних термінах української мови поширені атрибутивно-препозитивні словосполучення з керуванням, в яких іменник є функцією постпозитивного визначення  $N + Nx$ , де «x» позначає формальний показник відмінкової флексії. Для даної структури в основному характерний генетивний підтип, рідше інструментальний («**zanedbanist' oborotiv**», «**zmitititsya kovzannjam**», «**onir potoku**»). До цієї ж групи термінів можна віднести і прийменникові терміносполучень з базовим словом в лівій позиції  $N + pr + Nx$ , де зустрічаються такі приводи як «с, для, при, в, на, від, з».

Різні українські двослівні авіаційні моделі термінів, як і багато англійські, мають в своєму складі складові компоненти:

**"rotary lobed"** - поворотнолопастна турбіна»;

**"turbofan engine"** - турбовентиляторний двигун».

Для моделей трьохслівних англійських термінів найбільш характерними є атрибутивно-препозитивні моделі, серед яких можна виділити наступні варіанти:

- $N + N + N$  - **air condition unit**;
- $A + N + N$  - **accessory drive gearbox, variable-geometry inlet duct**;
- $A + A + N$  - **variable delivery pump**;
- $N + A + N$  - **data terminal equipment**;
- $A + CN + N$  - **selective delay-action fuse**;
- $N + PI + N$  - **check processing centre**;
- $P-II + N + N$  - **locked nose gear**;
- $A + CA + N$  - **deep high Mach region**;
- $PI + N + N$  - **heading selector unit**;
- $CN + CN + N$  - **grounded-cathode grounded-grid amplifier**;

- *CN + N + N - narrow-angle picture tube*;
- *N + P -II + N / Adv + P-II + N - automatically opened skylights*;
- *P-II + A + N / - CN + PI + N - cross-wire welding machine*;
- *N + pr + N + N - degree of current rectification* [Reformatsky 1961, с. 56].

Перераховані вище моделі розташовані в приблизному порядку частотності їх вживання. Групи термінологічних сполучень, що містять в своєму складі складені слова, були винесені в якості окремих структур, оскільки на семантичному, лексичному і синтаксичному рівнях вони представляють принципову відмінність від структурних утворень, що не містять складовий компонент, що спричиняє відмінності на супрасегментному рівні.

Всього виділяється понад тридцять моделей трьохслівних термінів в авіаційній термінології англійської мови з урахуванням окремо винесених структур зі складені компонентами.

У трьохслівних термінологічних сполученнях української мови відзначається найбільше поширення таких моделей:

- *A + A + N* – «максимальна злітна вага»;
- *A + N + Ngen* – «поперечна вісь літака»;
- *N + Agen + Ngen* – «компресор високого тиску»;
- *P + A + N* – «підвищена максимальна швидкість»;
- *N + pr + Ngen + Ngen* – «заслонки для регулювання температури»;
- *N + Ngen + Ngen* – «приймач повітряного тиску»;
- *N + Ngen + pr + Nx* – «бустер управління по тангажу».

В аналізованому матеріалі були зафіксовані стійкі термінологічні словосполучення більш розгорнутого квантативного характеру, в основному в українському варіанті новітніх військових авіаційних термінологій. Термінологічні сполучення подібного виду часто носять гібридний характер, тобто мають в своєму складі аббревіатурні утворення, або самі функціонують у вигляді аббревіатур.

Багато термінологічні одиниці англійської та українській мов, які мають більше чотирьох компонентів, можна було б розбити на окремі складові ("**High Mach number flight region**" – «область польоту з великим числом (надзвуковий політ)»), але це не вирішить питання на користь відсутності декілька сівних термінів в англійській і українській мовах, оскільки вони функціонують в цілісному багатоконпонентному вигляді і позначають єдине поняття.

## 2.5 Аббревіація

Аббревіація вважається одним з складніших підвидів термінів [Волошин 2013].

Аббревіація вважається найпоширенішим і найпростішим способом скорочення дуже довгих авіаційних термінів. Згодом такі аббревіатури «перетворюються в абсолютні знаки, а термінологічні описи стають їх лаконічними дефініціями» [Суперанская 1989, с. 210].

Скорочена форма, а саме аббревіатура терміну вважається невмотивованою, на відміну від нескороченого терміна. Ще однією перевагою аббревіатури є те, що не виникає проблем при їх читанні і перекладі [Волошин 2013, с. 116].

Таблиця 2.5

Аббревіація термінів

<b>1. HP (high-pressure) compressor</b>	компресор високого тиску (КВТ)
<b>2. LP (low-pressure) compressor</b>	компресор низького тиску (КНТ)
<b>3. FCU (fuel (flow) control unit)</b>	командно паливний агрегат (КПА)
<b>4. SL (sea level)</b>	на рівні моря
<b>5. RPM (rounds per minute)</b>	обороти в хвилину (частота обертання)
<b>6. VOX (voice-operated transmitter)</b>	передавач керований голосом
<b>7. NOE (nap-of-the-earth)</b>	політ на малій висоті
<b>8. AUW (all-up weight)</b>	повна вага
<b>9. Elev (elevator)</b>	кермо висоти (КВ)
<b>10. Rud (rudder)</b>	кермо напряду (КН)
<b>11. FWL (fuselage water line)</b>	будівельна горизонталь фюзеляжу (БГС)



Абревіатури, за твердженням В. Нікішиної, «полегшують запам'ятовування довгих назв й одночасно функціонування чужих назв без потреби їх розгортання й пояснення» [Нікішина, с. 137 - 138]. Насиченість скороченнями - особливість англомовної науково-технічної літератури. Це пояснюється тим, що терміни у вигляді складних слів та словосполучень незручні для користування, тому часто складний термін вживається як короткий варіант у вигляді його головного компоненту. Скорочення під час письмового перекладу економить місце і час. Скорочення не є головним чи єдиним терміном, воно існує поряд з головним терміном з тим же значенням [Горохова].

Для даної сфери технічної англійської термінології є характерним, такий вид скорочень як буквенні [СК ИКАО 1999, с. 81].

*Буквенні скорочення.*

Скорочене слово - його перша буква, а скорочене словосполучення-перші букви компонентів.

У ряді випадків буквенному скороченню підпадає тільки перший елемент, який вимовляється як алфавітна назва даної букви:

1. **"LORAN"** - A long-range radio-based navigation aid.

Термін-аббревіатура 1. "LORAN" - A long-range radio-based navigation aid, має значення навігаційна допомога на радіо дальності.

2. **"ADF"** - Automatic Direction Finding

Термін-аббревіатура 2. "ADF" - Automatic Direction Finding, має значення автоматичне пеленгування.

Розвиток абривіатури характеризується у кількісному плані збільшенням кількості утворених термінів, а в якісному – скороченням їх матеріальної форми. Текстові скорочення використовуються при багатократному повторенні терміна з метою організації більш економного і зв'язного тексту. У цьому випадку скорочення йдуть шляхом збереження початкових літер терміна:.

**RMI** – **"radio magnetic indicator"** - ЗПС – злітно-посадкова смуга та ін. Характерною рисою термінологічної аббревіації є те, що застосовується вона як

паралельний варіант багатокomпонентних термінів. У сучасних національних термінологіях, зазначає Р. О. Гільченко, широко вживаються запозичені аббревіації, які по суті не розшифровуються рідною мовою, наприклад: укр. ІКАО (англ. *ICAO – International Civil Aviation Organization*) мало б звучати як МОЦА (Міжнародна організація цивільної авіації) [Гільченко 2002, с. 81]. Розмірковуючи над функціонуванням аббревіатур в авіаційній термінології, Т. Б. Горохова доходить висновку, що використання аббревіатур як заміників термінів значно простіше за утворення термінів більш звичними в мові шляхами. Однак таке скорочення потребує попереднього розшифрування і пояснення, що означає кожна літера окремо і якому повному терміну відповідає аббревіація в цілому. При цьому внутрішня форма таких аббревіатур забувається значно швидше, ніж загальноживані скорочення [Горохова].

Наші спостереження над компонентною структурою авіаційних термінів англійської та української мов підтвердили висновки учених-термінологів, що в більш старих терміносистемах часто використовуються терміни, що складаються з одного слова, а в більш молодих – переважають дво- і багатослівні терміни. М. М. Бондарчук доходить висновку, що у відносно молодій, динамічній, сучасній українській авіаційній термінології складені (дво- і багаточленні) терміни можуть бути значно зручнішими за однослівні, оскільки дозволяють на етапі формування системи «з більшою наочністю розкрити стосунки між окремими поняттями, що підтверджується прикладами з авіаційної термінології» [Бондарчук 2000, с. 59].

У авіатермінології можна відзначити подібні шляхи аббревіатурні утворення в англійській і українській мовах. Такі збіги не є наслідком запозичень, а скоріше можуть бути обумовлені однією і тією ж тематикою (авіаційна термінологія). Наприклад, аббревіатура [СТ ІКАО 1997]:

*APU (auxiliary power unit)* в українській мові має еквівалент - ВСУ (допоміжна силова установка).

*ECM (Electronic counter-measures)*, в українській термінології відома як СПС (літакова перешкоджаюча станція станція) і ін.

Але, іноді бувають випадки використання в українській термінології англійських аббревіатур зі збереженням фонетичної і графічної структури, наприклад [СТ ИКАО 1997]:

**FAI** (*Federation Aeronautique Internationale*) - ФАІ ( Міжнародна авіаційна федерація).

Абревіатури подібного роду зустрічаються не так часто і в разі їх використання зазвичай мають посилання на мову-першоджерело.

При перекладі аббревіації необхідно враховувати [СТ ИКАО 1997]:

а) англійське скорочення може відтворюватися еквівалентним українським скороченням:

**CAD** (*computer-aided design*) – САПР (система автоматизованого проектування);

**SSR** (*secondary surveillance radar*) – ВОРЛ (вторинний оглядовий радіолокатор);

**APU** (*auxiliary power unit*) – ДСУ (допоміжна силова установка);

**ATS** (*air traffic service*) – ОПР (обслуговування повітряного руху);

**IMS** (*instrument meteorological conditions*) – ПМУ (приладні метеорологічні умови);

б) відтворення англійського скорочення відбувається методом транслітерації:

**ARTRAC** (*Advanced Real-Time Range Control*) – перспективна система управління «Артрак» з автоматичним перетворенням в реальному масштабі часу одержуваних при радіосупроводі сигналів;

**FORTAN** (*Formula Translation*) – процедурна алгоритмічна мова «Фортран»;

**NOTAM code** – код НОТАМ.

Частина аббревіацій відтворюється зі збереженням літерного коду англійської мови: **SAR** (*search and rescue*) – SAR (пошук і рятування);

**RPL** (*repetitive flight plan*) – RPL (повторюваний план польоту);

**OAS** (*obstacle assessment surface*) – OAS (поверхня оцінки перешкод);

в) може відбуватися пряме запозичення з англійської в українську мови, у такий спосіб відтворюються:

- марки літальних апаратів (*B 737-200, ATR-42, DC-8-54*);
- авіаційних двигунів (*RTM322, TRE331-14, JT15D-4*);
- пілотажно-навігаційного обладнання (*AN/AC182, LRN500, ASR360*);

г) передача англійського скорочення може відбуватися методом транскрибування, наприклад:

***EAGLE (Elevation Angle Guidance Landing Equipment)*** – глісадний посадковий радіомаяк «ІГЛ» з управлінням за кутом місця;

д) відтворення англійського скорочення може відбуватися описовим шляхом. Такий спосіб перекладу повинен повністю відображати технічну сутність скорочення, наприклад:

***WIDE (Wide-angle Infinity Display Equipment)*** – призначена для наземних тренажерів ширококутна система представлення візуальної інформації про повітряну обстановку, що надходить від ЕОМ.

Існують загальні закономірності перекладу текстів авіаційної тематики, насичених галузевою термінологією. У той час як основна трудність перекладу художньої прози полягає в необхідності інтерпретації намірів автора, тобто у відтворенні не лише зовнішніх фактів, але й у збереженні психологічних і емоційних елементів, закладених у тексті, завдання, що стоїть перед перекладачем науково-технічного тексту, який позбавлений емоційного забарвлення, виявляється іншою – точно передати думку автора, лише за можливості зберегти особливості його стилю.

Для того, щоб правильно розуміти науково-технічний текст авіаційної тематики, необхідно знати авіабудування і пов'язану з ним англійську термінологію. Окрім цього, для правильного відтворення змісту тексту українською мовою необхідно знати відповідну українську авіаційну термінологію і добре володіти українською літературною мовою загалом.

Отже, аналіз основних способів утворення технічних англомовних термінів в авіаційній галузі дає підстави для таких висновків. Вказані вище

лексичні одиниці були розглянуті як автономні структурні типи, оскільки вони функціонують та утворюються за власними законами. До найбільш продуктивних способів утворення термінів, в даній сфері, відносяться: афіксація та словосполучення.

### 1. Словотворчий спосіб (афіксація).

Твірні основи термінів можуть приєднувати суфікси, префікси. Дані розширення відбуваються з основами різної структури без будь-яких формальних обмежень.

Характерними афіксами для утворення термінів даної галузі є:

суфікси- ing; -er; -y; -less; префікси over-; non-; un -.

### 2. Синтаксичний спосіб (словосполучення).

Даний спосіб являється не менш продуктивним у творенні термінів.

Синтаксичний спосіб(словосполучення) є зручним в процесі утворення та перекладу термінів, так як дозволяє використовувати загальноживану лексику, що надає можливість чіткіше зрозуміти семантичне навантаження терміна.

3. Словотворчий спосіб (абревіація) є найбільш продуктивним для англійських термінів в авіаційній галузі, незважаючи на те, що він має перевагу над словосполученнями, а саме, скорочення запобігають повторенню довгих назв та допомагають економити місце.

Наші спостереження над компонентною структурою авіаційних термінів англійської мови підтвердили висновки учених-термінологів, що в більш старих терміносистемах часто використовуються терміни, що складаються з одного слова, а в більш молодих – переважають дво- і багатослівні терміни.

А так же, скорочення, або абревіація під час письмового перекладу економить місце і час, особливо коли термін занадто великий.

### РОЗДІЛ 3

## СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ АНГЛОМОВНОЇ АВІАЦІЙНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Питання про специфіку термінів і проблему їх перекладу завжди займало особливе місце в порівняльному мовознавстві.

Завдання перекладу — забезпечення еквівалентності текстів оригінала та перекладу. Головне в будь-якому перекладі - це передача *змістової інформації* тексту. Всі інші її види й характеристики (функціональні, стилістичні (емоційні), стильові, соціолокальні і т.п.) не можуть бути передані без відтворення змістової інформації, тому що весь інший зміст на змістову інформацію, компонентів повідомлення нашаровується на змістову інформацію, витягується з неї, підказується нею, трансформується в образні асоціації і т.п. Еквівалентність виступає як основа комунікативної рівноцінності, наявність якої і робить текст перекладом [Федоров 2002, с. 91].

Таким чином, слід приділяти особливу увагу термінам, при перекладі спеціальних текстів: саме вони визначають *інформаційний зміст* спеціального тексту, будучи своєрідними ключами, що кодують спеціальну інформацію.

Отже, питання про можливість досягнення еквівалентності при існуванні відмінності кодових одиниць найгостріше встає саме стосовно термінів.

Деякі прості терміни мови оригіналу та мови перекладу, що традиційно розглядаються як еквівалентні, є «відносними еквівалентами», тобто мають певні семантичні розбіжності, які реалізуються в різних сферах використання термінів. Розбіжності можуть бути незначними при перекладі тексту (що і дозволяє розглядати такі одиниці в двомовних словниках як еквівалентні), але в певному контексті можуть перешкоджати точності перекладу [Судовцев 1989, с. 96].

Під час лексичних трансформацій важливо пам'ятати, що вони не обов'язково перетворюють слово в словосполучення, вони призводять і до зворотніх

результатів, а також залишають кількість одиниць тексту незмінною [Миньяр-Белоручев 1996, с. 168].

До лексичних прийомів перекладу відносяться:

- прийом калькування;
- прийом транскрибування, транслітерація, транскодування;
- прийом опису.

3.1 Прийом калькування англійської термінології при перекладі українською мовою

*Прийом калькування* - переклад лексичних знаків, шляхом заміни її морфем або слів (у словосполученні і реченні) їх лексичними еквівалентами в перекладаючій мові. При застосуванні такого прийому, як калькування структура слова іноземної мови зберігається [Коваленко 2001, с. 263].

Наприклад:

- *fire-fighting service* - пожежна служба;
- *meteorological service* - метеорологічна служба;
- *customs service* - митна служба;
- *security checkpoint* - контрольно-пропускний пункт;
- *control tower* - диспетчерська вишка;
- *civil airport* - цивільний аеропорт;
- *international airport* - міжнародний аеропорт;
- *airport of destination* - аеропорт призначення;
- *military airport* - військовий аеропорт;
- *alternate aerodrome* - запасний аеродром;
- *base airport* - аеропорт базування;
- *landing area* - посадочний майданчик.
- *airport of departure* - аеропорт вильоту;
- *airport of destination* - аеропорт призначення;

- *fire category of airport* - *пожежна категорія аеропорту* [Шломан 1910; 58; 65].

Нерідко калькування застосовується спільно з транскрипцією. Також при калькуванні іноді змінюється порядок дотримання калькуючих одиниць.

Таким чином, калькування передбачає буквальний переклад деяких елементів слова або словосполучення. У разі, якщо структура перекладної термінологічної одиниці збігається в обох мовах, то такий спосіб перекладу називається *семантичним* калькуванням. При вживанні даного способу структура термінологічної одиниці, яка створена на мові оригіналу, відповідає нормам мови оригіналу, а структура термінологічної одиниці, створеної на мові перекладу відповідає нормам мови перекладу. Таким чином, даний спосіб може бути застосований, коли структура словосполучення в оригіналі та перекладі або схожа, або повністю збігається. У разі, якщо структура складної термінологічної одиниці запозичується при перекладі разом з даною одиницею, то в даному випадку має місце структурне калькування або просто калькування. При цьому в мові перекладу виникає абсолютно нова, чужа для цієї мови модель слова або словосполучення [Комиссаров 2014, 176 – 254; 60].

Таблиця 3.1

## Калькування термінів

<b>1. nose cone</b>	<i>носовий конус</i>
<b>2. propeller aircraft</b>	<i>гвинтове повітряне судно</i>
<b>3. air path</b>	<i>повітряна траса</i>
<b>4. trajectory data</b>	<i>траєкторні дані</i>
<b>5. centrifugal compressor</b>	<i>відцентровий компресор</i>
<b>6. two-bladed aircraft</b>	<i>дволопатеve повітряне судно</i>
<b>7. upper airspace</b>	<i>верхній повітряний простір</i>
<b>8. dual control</b>	<i>подвійне управління</i>
<b>9. passenger seats</b>	<i>пасажирські сидіння</i>
<b>10. cargo aircraft</b>	<i>вантажний літак</i>
<b>11. jet aeroplane</b>	<i>реактивний літак</i>
<b>12. noisiness</b>	<i>гучність</i>
<b>13. emergency landing</b>	<i>аварійна посадка</i>
<b>14. landing sequence</b>	<i>черговість посадки</i>
<b>15. alternate route</b>	<i>запасний маршрут</i>
<b>16. domestic airlines</b>	<i>місцеві авіалінії</i>



1. При перекладі словосполучення "*nose cone*" на українську мову особливих труднощів не виникло, єдине для більш наукового звучання було вирішено перевести "*nose*" не як «*ніс*», а як прикметник «*носової*», що має на увазі носову частину повітряного судна. Таким чином, в результаті було отримано загальноживаний термін «*носовий конус*».

2. При перекладі словосполучення "*propeller aircraft*" не виникло особливих труднощів з перекладом терміна "*aircraft*" так як цей термін вважається загальноживаним, і його значення широко відомо, а саме «*повітряне судно*», другий компонент даного словосполучення "*propeller*" має кілька перекладів: *двигун, рушійна сила, повітряний гвинт* і інші. Було вирішено перевести як «*повітряний гвинт*», так як даний переклад вважається коректним. Дане словосполучення складається з двох іменників: "*propeller*" складається з основи + аффікса (*-er*), отже, дане слово буде переведено як прикметник і "*aircraft*", яке було утворено в результаті додавання двох основ *air-* і *-craft* буде переведено як іменник. Таким чином, дане словосполучення було переведено як «*гвинтове повітряне судно*».

3. При перекладі словосполучення "*air path*" особливих труднощів не виникло. Слова "*air*" і "*path*" знайомі всім, але для того щоб утворити спеціальний авіаційний термін, було вирішено використовувати для слова "*path*" такий переклад як «*траса*», а не «*шлях, дорога*», які не відповідають науково-технічного стилю. Таким чином, за допомогою такого прийому як калькування воно було переведено як «*повітряна траса*».

4. При перекладі словосполучення "*trajectory data*" не виникло ніяких труднощів. Цей вираз було переведено з допомогою такої трансформації як калькування, використовувалося пряме значення слів "*trajectory*" і "*data*". Таким чином, було отримано такий переклад як «*траєкторні дані*».

5. При перекладі словосполучення "*centrifugal compressor*" труднощів також не виникло, так як дані слова не викликають складності в їх розумінні. Таким чином, знову було використано такий спосіб як калькування для

перекладу і в результаті був отриманий такий термін як *«відцентровий компресор»*.

6. При перекладі даного словосполучення *"two-bladed aircraft"* переклад другої частини здебільшого не викликав труднощів, так як термін *"aircraft"* є загальноновживаним словом. Переклад першої частини викликав невеликі труднощі.

По-перше, *"two-bladed"* представляє собою префіксальних термін, отже, він буде переведений як прикметник.

По-друге, значення даної частини. *"Blade"* дословно означає *«лезо»*, але даний переклад не підходить для авіаційної сфери, тому було вирішено взяти інший переклад цього слова *«лопата»*. Таким чином, в результаті було отримано такий термін як *«дволопатеве повітряне судно»*.

7. При перекладі словосполучення *"upper airspace"* труднощів не виникло, так як дані слова є широко відомими, також дані лексеми навіть в поєднанні зберегли своє пряме значення. Таким чином, дане словосполучення було переведено як *«верхній повітряний простір»*.

8. При перекладі словосполучення *"dual control"* не виникло ніяких труднощів, так як в даному словосполученні лексеми зберегли своє пряме значення. Таким чином, при перекладі з допомогою такої способу як калькування був отриманий такий переклад як *«подвійне управління»*.

9. При перекладі словосполучення *"passenger seats"* не виникло ніяких труднощів, так як дані слова не викликають труднощі в розумінні і більш того на увазі своє пряме значення при перекладі. Таким чином, при перекладі з допомогою такої способу як калькування був отриманий такий переклад як *«пасажирські сидіння»*.

10. При перекладі словосполучення *"cargo aircraft"* труднощів також не виникло, так як дані слова не викликають складності в їх розумінні. Таким чином, знову було використано такий спосіб як калькування для перекладу і в результаті був отриманий такий термін як *«вантажний літак»*.

11. При перекладі словосполучення "*jet aeroplane*" не виникло ніяких труднощів, так як дані слова не викликають труднощі в розумінні і більш того на увазі своє пряме значення при перекладі. Таким чином, при перекладі з допомогою такої способу як калькування був отриманий такий переклад як **«реактивний літак»**.

12. При перекладі даного словосполучення "*noisiness*" труднощів також не виникло, так як дане словосполучення не викликає складності в її розумінні. Таким чином, знову було використано такий спосіб як калькування для перекладу і в результаті був отриманий такий термін як **«гучність»**.

13. При перекладі даного словосполучення "*emergency landing*" не виникло ніяких труднощів, так як в даному словосполученні лексеми зберегли своє пряме значення. Таким чином, при перекладі з допомогою такої способу як калькування був отриманий такий переклад як **«аварійна посадка»**.

14. При перекладі даного словосполучення "*landing sequence*" труднощів також не виникло, так як дані слова не викликають складності в їх розумінні. Таким чином, знову було використано такий спосіб як калькування для перекладу і в результаті був отриманий такий термін як **«черговість посадки»**.

15. При перекладі даного словосполучення "*alternate route*" особливих труднощів не виникло. Слова "*alternate*" і "*route*" знайомі всім, але для того щоб утворити спеціальний авіаційний термін, було вирішено використовувати для слова "*alternate*" такий переклад як **«запасний»**, а не **«змінний»**, які не відповідають науково-технічного стилю. Таким чином, за допомогою такого прийому як калькування воно було переведено як **«запасний маршрут»**.

16. При перекладі даного словосполучення "*domestic airlines*" труднощів також не виникло. Слова "*domestic*" і "*airlines*" знайомі всім, але для того щоб утворити спеціальний авіаційний термін, було вирішено використовувати для слова "*domestic*" такий переклад як **«місцевий»**, а не **«внутрішній»**, які не відповідають науково-технічного стилю.. Таким чином, знову було використано такий спосіб як калькування для перекладу і в результаті був отриманий такий термін як **«місцеві авіалінії»**.

Науково-технічній термінології властивий також прийом відтворення термінологічних сполучень шляхом калькування загального корпусу одиниць.

Наприклад:

- *anchor mixer* - якірна мішалка;
- *bronze powder* - бронзовий порошок;
- *butadiene rubber* – бутадієновий каучук;
- *acoustical altimeter* - акустичний висотомір;
- *adsorption indicator* - адсорбційний індикатор;
- *coaxial propeller*- співвісний гвинт;
- *laminar sublayer* - ламінарний підшар;
- *main rotor* - головний ротор;
- *pusher propeller* дозвуковий гвинт;
- *fight trainer* - пілотажний тренажер і т.д. [Babak 2009, с. 96; 61].

Калькування виявляється неможливим під час перекладу англійських авіаційних композитів, але другий компонент який виражений *past participle* (дієприкметником II).

Наприклад:

- *overcarried* – доставили не за призначенням;
- *radar-directed* – керований за допомогою радіолокатора;
- *jet-powered* – із реактивним двигуном (який має реактивний двигун);
- *nacelle-mounted* – установлений у гондолі (про двигун);
- *jet-propelled* – який приводиться в рух реактивним двигуном;
- *engine-driven* – який приводиться в рух двигуном [58; 61; Multitran].

Складність перекладу пов'язана не стільки з пошуком українського відповідника, скільки із синтаксичною адаптацією варіанта перекладу в українському авіаційному тексті.

Наприклад:

- *fractocumulus* - розірванокупчасті хмари;
- *airspace* - повітряний простір;
- *airway* - авіатраса, авіалінія;

- **aircargo** – *авіавантаж* [Бабейчук 1997, с. 34-75; 58; 65].

Калькування повної (вихідної) форми відповідного скорочення. Транскрипція вихідної форми допустима лише в тих випадках, коли це скорочення є назвою організації, агентства, компанії, тобто не має відповідника в мові перекладу:

- **TAIL** (*tail wind*) – *попутний вітер*;
- **STAR** (*standard terminal arrival route*) – *стандартний маршрут входження в зону аеродрому* [English-Grammar].

Використовується також перенесення скорочення в його оригінальній формі в текст перекладу, нерідко у сполученні з пояснювальним узагальнювальним словом:

- **DIP** (*Dual Inline Package*) – *укр. корпус типу DIP*.

### 3.2 Прийоми транскрибування, транслітерації, транскодування англомовної термінології

Носенко І. А. говорив, що транслітерація - це переклад власних імен шляхом передачі англійських букв російськими буквами (в даний час майже не застосовується, тому що складна англійська графічна система абсолютно не збігається з українською графічною системою). Найбільш вживаним є спосіб транскрипції (передача англійських звуків російськими буквами).

А також, транскрибування і транслітерація - це прийоми перекладу лексичних одиниць оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою букв. При транслітерації передається графічної формою (буквений склад) слова, а при транскрипції - звуковий формою.

Транслітерацію і транскрипцію використовують для перекладу власних назв, назв народів і племен, географічних назв, найменувань ділових установ, компаній, фірм, періодичних видань, назв спортивних команд, музичних груп,

культурних об'єктів і т. п. Більшість таких імен порівняно легко піддається перекладацькій транскрипції або, рідше, транслітерації [Комісарів 1980, с. 89].

Особливий тип мовних одиниць, зазвичай піддається транскрипції - це терміни. Джерелом транскрипції служать грецькі, латинські або англійські одиниці, в залежності від того, які коріння лежить в основі вихідного терміна.

Транскрибування і транслітерація - способи перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою букв перекладаючою мовою. При транскрипції відтворюється його звукова форма, а при транслітерації його графічна форма. Часто транскрипція і транслітерація використовуються разом [Комісарів 1973, с. 178]. Але даними способами не завжди можна скористатися.

По-перше, транскрипція і транслітерація вимагають наявності у термінологічній одиниці конкретного звукового ладу, характерного для української мови.

По-друге, вважається за необхідне, щоб дане запозичення було хоча б частково включено в систему понять в області наук і техніки.

Наприклад [58; 62; 65; 66]:

Таблиця 3.2

*Транскрибування, транслітерації, транскодування термінів*

1. <i>damping</i>	демпінг
2. <i>gyroscope</i>	гіроскоп
3. <i>neutral gas system</i>	система нейтрального газу
4. <i>flutter</i>	флатер
5. <i>stringer</i>	стрінгер
6. <i>radarscope</i>	радарскоп
7. <i>vocoder</i>	вокодер

1. У даному прикладі термін "*damping*" був переведений з допомогою такої трансформації як транскрибування, так як тільки так цей термін збереже своє значення. Сам термін "*damping*" є міжгалузевим; дослівно воно означає

«маркетинг або продаж товарів», але це значення не має ніякого відношення до авіації, тому було вирішено перевести як «демпінг», з метою збереження його значення «*пристрій для гасіння або припинення коливань в літаючих пристроях*».

2. При перекладі термін "*gyroscope*" був переданий на українську мову за допомогою прийому транскрибування. Таким чином, при перекладі був отриманий такий термін як «*гіроскоп*».

3. При перекладі складного словосполучення "*neutral gas system*" був використаний такий спосіб перекладу як транскрибування / транслітерація спільно з калькуванням. Для перекладу словосполучення потрібно було визначити головні і залежні слова. На структурному рівні вираз складається з прикметника + іменник + іменник. Як правило головним словом є іменник і розташовується або самому початку, або в самому кінці виразу, в даному випадку в самому кінці. Таким чином, при перекладі було отримано «*система нейтрального газу*».

4. При перекладі терміна "*flutter*" знову була використана така трансформація як транскрипція / транслітерація. Даний термін позначає «*поєднання самозбудні незатухаючих всіляких коливань крила летального апарату або будь-яких інших його частин*». На даний момент у цього терміна немає еквівалента в українській мові, а описовий переклад є занадто громіздкими, і саме тому було вирішено перевести його «*флапер*».

5. При перекладі терміна "*stringer*" знову була використана така трансформація як транскрибування / транслітерація. Даний термін позначає «*окремий лист обшивки поверхні літального апарату*». На даний момент у цього терміна немає еквівалента в українській мові, а описовий переклад є занадто громіздкими, і саме тому було вирішено перевести його «*стрінгер*».

6. Термін "*radarscope*" було перекладено як «*радарскоп*» так як цей термін є загальноживаним в українській мові і не викликає труднощі в розумінні.

7. При перекладі терміна "**vocoder**" знову була використана така трансформація як транскрипція / транслітерація. Даний термін позначає «*Вид телефонного зв'язку, при якій мова передається в закодованому вигляді*». На даний момент у цього терміна немає еквівалента в українській мові, а описовий переклад є занадто громіздкими, і саме тому було вирішено перевести його «**вокодер**».

При перекладі способом транслітерації не слід забувати й про «*хибних друзів перекладача*».

Наприклад:

- **thermal container** – ізотермічний контейнер;
- **consolidator** – експедитор, який організовує загальні відправки.

Транслітераційний спосіб перекладу може призводити до грубих викривлень смислу.

При перекладі скорочень необхідно враховувати, що відтворення англійського скорочення може відбуватися прийомом транслітерації:

- **CAD (computer-aided design)** – САПР (система автоматизованого проектування);
- **SSR (secondary surveillance radar)** – ВОРЛ (вторинний оглядовий радіолокатор);
- **APU (auxiliary power unit)** – ДСУ (допоміжна силова установка);
- **ATS (air traffic service)** – ОПП (обслуговування повітряного руху);
- **IMS (instrument meteorological conditions)** – ПМУ (приладні метеорологічні умови);
- **ARTRAC (Advanced Real-Time Range Control)** – перспективна система управління «Артрак» з автоматичним перетворенням в реальному масштабі часу одержуваних при радіосупроводі сигналів;
- **FORTTRAN (Formula Translation)** – процедурна алгоритмічна мова «Фортран»;
- **NOTAM code** – код НОТАМ [Р-АСАТ; 66].



При перекладі скорочень необхідно враховувати, що відтворення англійського скорочення може відбуватися прийомом транскрибування:

**EAGLE (Elevation Angle Guidance Landing Equipment)** – глісадний посадковий радіомаяк «ІГЛ» з управлінням за кутом місця

Одним з найпростіших та найзручніших прийомів перекладу терміна-композиції є прийом транскодування. **Транскодування** – це побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу. Даний прийом є винятком у практиці технічного перекладу. Наприклад:

- **airport** – аеропорт;
- **autopilot** – автопілот;
- **aeronaut** – аеронафт;
- **aeroplane** – аероплан;
- **hydroplane** – гідроплан;
- **incident** – інцидент;
- **terminal** – термінал;
- **flight-time** - флай-тайм,
- **block-time** - блок-тайм,
- **stand-by** - стенд-бай [Єнчева 2011, с. 167; 65; 66].

Часто при цьому способі перекладу в дужках ще подається пояснення терміну, його дефініція, особливо, якщо мова йде про терміни, які не так давно ввійшли в мову, чи поняття, які нещодавно з'явилися. Наприклад [ЛЄТИП 2001, с. 567 – 789; 66]:

**flight-time** – флай-тайм (польотний час: це час, який член екіпажу проводить в повітрі);

**block-time** – блок-тайм (проміжок часу коли повітряне судно зрушило з місця свого паркування перед зльотом і до того, коли воно знов зупинилося на призначеному місці парковки, зупинилися всі двигуни);

*fly-by/ way-point* – точка шляху «флай-бай» (точка шляху, яка передбачає попередження повороту Б з метою забезпечення виходу на наступний сектор маршруту або схеми відповідно до заданої кривої).

Деяка частина авіаційних термінів мають міжнародний характер, що відтворюється в українській мові шляхом транслітерації і не потребують перекладу:

- *logistics* – логістика;
- *container* – контейнер;
- *terminal* – термінал;
- *spreader* – спредер;
- *antenna* – антена;
- *composite* – композит;
- *briefing* – брифінг;
- *laser-diod* - лазер-діод. [Бондарчук 2000, с. 59; 65; 66].

При перекладі скорочень необхідно враховувати, що відтворення англійського скорочення може відбуватися прийомом транс кодування [Гільченко 2013, с. 81]:

- *AEROSAT (Aeronautical Satellite Council)* – АЕРОСАТ (Рада з авіаційних супутників);
- *AFIL (air-filed flight plan)* – АФІЛ (переданий з борту план польоту).

### 3.3 Прийом опису англійських термінів українською мовою

Описовий - це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця замінюється словосполученням, експлікується її значення, тобто що дає більш-менш повне пояснення або визначення цього значення. Недоліком описового перекладу є його громіздкість і багатослівність. Дуже часто опис застосовується для перекладу стійких поєднань [Комиссаров 2014, с. 415].

За неможливості вживання інших прийомів перекладу застосовується описовий переклад. Такий прийом використовується в тих випадках, роз'яснення терміна, при відсутності його еквівалента в спеціалізованих словниках та для позначення реалій, які ще не мають встановленого перекладу. Даний спосіб дозволяє досить точно і чітко передати сенс терміна, але так як він складається з великої кількості елементів, то це ускладнює саму структуру тексту оригіналу.

Наприклад у словниках [Multitran; CEDaT; Марасанов 1996, с. 250-490]:

Таблиця 3.2

Опис англійських термінів українською мовою

<b>1. <i>wet wing</i></b>	<i>аеродинамічна поверхня крила</i>
<b>2. <i>trailing edge</i></b>	<i>задня кромка крила</i>
<b>3. <i>confined heliport</i></b>	<i>вертолітний майданчик з обмеженою зоною маневрування</i>
<b>4. <i>damage tolerant aircraft</i></b>	<i>літальний апарат з допустимої пошкоджуваності конструкції</i>
<b>5. <i>type certification</i></b>	<i>сертифікація льотної придатності типу виробу</i>
<b>6. <i>RUT</i></b>	<i>стандартні частоти радіопередач для регіональних маршрутів</i>
<b>7. <i>taxiway</i></b>	<i>рульова доріжка</i>
<b>8. <i>airbridge</i></b>	<i>інтенсивне регулярне повітряне сполучення між установленими пунктами</i>
<b>9. <i>downlink</i></b>	<i>канал зв'язку «повітря – земля»</i>
<b>10. <i>bow-loader</i></b>	<i>вантажне повітряне судно з відкидною носовою частиною фюзеляжу</i>
<b>11. <i>go-show</i></b>	<i>авіапасажир без попереднього бронювання місця</i>
<b>12. <i>backhaul</i></b>	<i>перевезення в одному напрямку</i>
<b>13. <i>slot</i></b>	<i>інтервал часу</i>
<b>14. <i>departure service</i></b>	<i>випуск повітряного судна</i>
<b>15. <i>air side</i></b>	<i>контрольована зона аеропорту</i>
<b>16. <i>aircraft stand</i></b>	<i>місце стоянки повітряного судна</i>
<b>17. <i>paved runway</i></b>	<i>злітно-посадкова смуга зі штучним покриттям</i>

1. При перекладі даного термін "***wet wing***" було вирішено скористатися описовим перекладом, так як у справжнього вираження немає еквівалента в українській мові, а послівний переклад не відображає його істинного значення,

так як слово *"wet"* - мокрий, *"wing"* - крило (літака). Таким чином, після вивчення наукової лексики і одномовних словників був отриманий такий переклад як *«аеродинамічна поверхня крила»*.

2. При перекладі терміна *"trailing edge"* знову був використаний описовий переклад, так як переклад даних лексем разом або окремо не представляє з себе значення для авіаційної сфери, так як *"trail"* - хвіст, але мається на увазі хвостова частина літака, задня частина літака, а *"edge"* - грань, що теж не пов'язане з авіацією. Але в процесі дослідження було виділено таке значення як *«край»*, що має безпосереднє відношення до досліджуваної сфери. Таким чином, в результаті було отримано такий переклад як *«задня кромка крила»*.

3. Термін *"confined heliport"* також викликав складності в перекладі, так як при перекладі окремо його лексем ми отримуємо *"confined"* - обмежений, і *"heliport"* - вертолітний майданчик. Труднощі полягали в тому, що даний переклад був неточним і не передавав істинного значення терміна. Таким чином, в результаті досліджень наукових матеріалів було отримано такий переклад як *«вертолітний майданчик з обмеженою зоною маневрування»*, що є більш відповідним для авіаційної сфери.

4. При перекладі словосполучення *"damage tolerant aircraft"* був використаний описовий переклад, для того, щоб повно і точно передати його значення. Так як переклад окремих лексем не представляє значення для авіаційної сфери, *"damage"* - пошкодження, *"tolerant"* - терпимий, допустимий, *"aircraft"* літальний апарат. Для подальшого перекладу були виявлені головні і залежні слова, як відомо головне слово стоїть або на початку, або в кінці виразу, в даному випадку в кінці. Таким чином, було отримано такий переклад так *«літальний апарат з допустимої пошкоджуваності конструкції»*, який повно і точно передає значення англійського терміна.

5. При перекладі терміна *"type certification"* також був використан описовий переклад, так як в українській мові ще немає його еквівалента, а дослівний переклад не відповідає його справжньому значенню, так як *"type"* -

*mun* (вироби), **"certification"** - *сертифікат*. Таким чином, було отримано такий переклад як **«сертифікація льотної придатності типу виробу»**.

6. При перекладі терміна **"RUT"** був використаний описовий переклад, для того, щоб повно і точно передати його технічне значення. Так як переклад цієї абривіатури розшифровується не трьома буквами, як зазначено вище, а більш розширено **"standard regional route transmitting frequencies"**. Тому послівний переклад не відображає його істинного значення, так як слово **"standard"** – *стандартний, типовий*, **"regional"** – *районний, регіональний*, **"route"** – *траса*, **"frequencies"** – *частота*, **"transmitting"** – *передавати, повідомляти*, але мається на увазі по радіо. Таким чином, в результаті досліджень наукових матеріалів було отримано такий переклад як **"радіопередача"**. Для подальшого перекладу були виявлені головні і залежні слова, тому було використано не тільки прийом опису, а й перестановки. Таким чином, в результаті було отримано такий переклад як **«стандартні частоти радіопередач для регіональних маршрутів»**.

7. При перекладі терміна **"taxi-way"** також був використан описовий переклад, так як у справжнього вираження немає еквівалента в українській мові, а послівний переклад не відображає його істинного значення, так як слово **"taxi"** – *їхати на таксі або везти на таксі*, що не пов'язане з авіацією, **"way"** – *шлях*. Але в процесі дослідження було виділено таке значення як *«рулити»*, що має безпосереднє відношення до досліджуваної сфери. Таким чином, після вивчення наукової лексики і одномовних словників був отриманий такий переклад як **«рульова доріжка»**, який повно і точно передає значення англійського терміна

8. При перекладі терміна **"airbridge"** також викликав складності в перекладі, так як при перекладі окремо його лексем ми отримуємо **"air"** - *повітря*, і **"bridge"** - *міст*. Тому в цьому прикладі калькування неможливе, тому був використаний описовий прийом. Ускладнення полягали в тому, що даний переклад був неточним і не передавав істинного значення терміна. Таким чином, в результаті було отримано такий переклад як **«інтенсивне**

*регуляторне повітряне сполучення між установленими пунктами»* або *«телеграм»*, що є більш відповідним для авіаційної сфери.

9. При перекладі терміна *"downlink"* було вирішено скористатися описовим перекладом, так як у справжнього вираження немає еквівалента в українській мові, а послівний переклад не відображає його істинного значення, так як слово *"down"* - *мокрый*, *"link"* - *зв'язок*. Таким чином, після вивчення наукової лексики і одномовних словників був отриманий такий переклад як *«канал зв'язку "повітря – земля"»*.

10. При перекладі терміна *"bow-loader"* також викликав складності в перекладі, так як при перекладі окремо його лексем ми отримуємо *"bow"* - *дуга*, що не пов'язане з авіацією, і *"loader"* - *вантажний*. Але в процесі дослідження було виділено таке значення як *«носова частина»*, що має безпосереднє відношення до досліджуваної сфери. Таким чином, в результаті досліджень було отримано такий переклад як *«вантажне повітряне судно з відкидною носовою частиною фюзеляжу»*, що є більш відповідним для авіаційної сфери.

11. При перекладі терміна *"go-show"* був використаний описовий переклад, так як при перекладі окремо його лексем ми отримуємо *"go"* - *йти*, і *"show"* - *показувати*. Труднощі полягали в тому, що даний переклад був неточним і не передавав істинного значення терміна. Таким чином, в результаті досліджень наукових матеріалів було отримано такий переклад як *«авіанасажир без попереднього бронювання місця»*.

12. При перекладі терміна *"backhaul"* було вирішено скористатися описовим перекладом, так як *"back"* – *зворотній*, і *"haul"* – *рейс*. Таким чином, в результаті досліджень було отримано такий переклад як *«перевезення в одному напрямку»*.

13. При перекладі даного терміна *"slot"* було вирішено скористатися описовим перекладом, так як *"slot"*- *отвір*. Але в процесі дослідження було виділено таке значення як *«інтервал»*, що має безпосереднє відношення до досліджуваної сфери. Таким чином, в результаті було отримано такий переклад як *«інтервал часу»*.

14. При перекладі даного терміна "*departure service*" також було вирішено скористатися описовим перекладом, так як "*departure*" – *вирушення*, і "*service*" – *служба*. Таким чином, в результаті досліджень було отримано такий переклад як «*випуск повітряного судна*».

15. При перекладі даного терміна "*air side*" було вирішено скористатися описовим перекладом, так як "*air*" – *повітряний*, і "*service*" – *сторона, область*. Таким чином, в в результаті досліджень наукових матеріалів було отримано такий переклад як «*контрольована зона аеропорту*».

16. При перекладі даного терміна "*aircraft stand*" також було вирішено скористатися описовим перекладом, так як "*aircraft*" – *літальний апарат*, і "*stand*" – *місце, стоянка*. Таким чином, в результаті досліджень було отримано такий переклад як «*місце стоянки повітряного судна*».

17. При перекладі даного терміна "*paved runway*" було вирішено скористатися описовим перекладом, так як "*paved*" – *поверхність зі штучним покриттям*, і "*runway*" – *доріжка*. Таким чином, в результаті досліджень було отримано такий переклад як «*злітно-посадкова смуга зі штучним покриттям*», який повно і точно передає значення англійського терміна.

Відтворення англійського скорочення може відбуватися описовим шляхом. Такий спосіб перекладу повинен повністю відображати технічну сутність скорочення, наприклад:

- **WIDE (Wide-angle Infinity Display Equipment)** – *призначена для наземних тренажерів ширококутна система представлення візуальної інформації про повітряну обстановку, що надходить від EOM.*

Таким чином, в ході даного дослідження було виявлено, що найчастішим способом перекладу термінів авіаційної тематики вважається калькування, а також описовий переклад, транскрибування, транслітерація і транскодування.

Отже, можна підвести підсумки до розділу, що аналіз наведених вище прикладів дає змогу зробити наступні висновки:

1. Найбільш вживаними способами перекладу технічних англомовних термінів у сфері авіаційної термінології є калькування та транскрибування

(транслітерація, транскодування). Меншими за вживаним є описовий спосіб, так як такий прийом використовується лише в тих випадках, для роз'яснення терміна та позначення реалій, які ще не мають встановленого перекладу. Даний спосіб дозволяє досить точно і чітко передати сенс терміна, але так як він складається з великої кількості елементів та громіздкий, то це досить ускладнює саму структуру тексту оригіналу.

2. Не дивлячись на те, що дана сфера вживання термінів досить специфічна, вона включає багато термінів аббревіатур, скорочень. Таким чином під час перекладу термінів, авіаційної термінології, ми звертаємося до словників різних технічних сфер. Також, існують труднощі під час перекладу такі як:

а) переклад словосполучень та слів був неточним і не передавав істинного значення терміна, тому потрібно використовувати спеціалізовану літературу (словники та підручники з авіатехніки), для повного розуміння контексту для відтворення адекватного перекладу;

б) під час перекладу існує велика імовірність до помилок, а саме «хибних друзів перекладача», так як зустрічається багато термінів, що спонукають до буквального перекладу. Тому необхідно знаходити кожний термін в словниках та звіряти його з контекстом, щоб дотримуватись логічного зв'язку та адекватного перекладу.



## ВИСНОВКИ

Отже, виходячи з завдань, поставлених перед нами в даній роботі, дослідивши основні теоретичні аспекти поняття «термін» його ознаки, розмежування понять «термін» та «професійна лексика», вивчивши теоретичні роботи з термінології як науки, а також розглянувши структурно - семантичні особливості перекладу англійських авіаційних термінологічних одиниць визначається цілою низкою чинників, тому ми маємо підстави зробити наступні висновки:

1. До теперішнього моменту не існує загальноприйнятого визначення поняття «термін». Те загальне, що включається в різні визначення терміна, зводиться до двох положень: термін - це слово або словосполучення певної природної мови; змістом терміну є наукове, технічне або інше спеціальне поняття. Показником термінологічного знака, спроможного виконувати термінологічну функцію, є сам факт його вживання в спеціальній літературі, поза якою він втрачає функціональну та семантичну специфіку і перестає бути терміном. Такий термінологічний фактор, має на увазі наявність сформованої термінологічної системи в обох мовах. Даний фактор пов'язаний з наявністю системи понять і визначень у сфері науки і техніки як в країні мови оригіналу, так і в країні мови перекладу. Вважається, що в більшості випадків у перекладача є шанс знайти еквіваленти термінів з оригіналу при перекладі. Для цього перекладач може скористатися спеціалізованими науковими словниками.

2. Існують загальні вимоги до терміна: однозначність, символічність, системність, точність, специфічність, відсутність синонімії та емоційно-експресивного забарвлення. Разом від терміна вимагається, щоб він служив ґрунтом для утворення деривативів, але лише у межах своєї системи. Проте сукупність усіх цих ознак існує лише в ідеалі для невеликої кількості термінів. У дійсності ж та чи інша ознака або відсутня, або існує у послабленому стані.

Отже, термін зберігає загальні ознаки лексичної одиниці певної природної мови, а також свої специфічні властивості.

3. Різниця між професіоналізмом і терміном полягає у відхиленні від норм професійного вжитку, обмеженості розмовним стилем та присутності емоційно-експресивних конотацій. Професіоналізми визначають спеціальні поняття, знаряддя, виробничі процеси. Їм властива деяка емоційність, що викликана особливостями просторіччя. Тобто, залежно від структури термінологічної одиниці вибирається той чи інший спосіб його перекладу. На даний момент самим частими прийомами вважаються калькування, транскрибування, транслітерація і транскодування, скорочення, описовий переклад на українську мову. Для занадто громіздких назв застосовують аббревіатурний спосіб. До лінгвістичним чинників належить і залежність способу перекладу термінологічної одиниці від самої структури терміна, будь він простим або складним. Для перекладу терміну потрібно враховувати всі подібності та відмінності в їх структурі.

4. Розглянувши структурно-семантичні особливості англійської термінології авіаційної сфери, ми з'ясували, що семантична структура авіаційних технічних термінів має декілька класифікаційних рівнів:

- технічні процеси (*emergency landing* - аварійна посадка; *to optimize* – оптимізація; *overcarried* – доставили не за призначенням; *loading* - навантаження; *insulation* - ізоляція; *damage* - пошкодження; *short circuit events* - коротке замикання, тощо)

- предмети техніки (*anchor mixer* - якірна мішалка; *bronze powder* - бронзовий порошок; *butadiene rubber* – бутадієновий каучук; *acoustical altimeter* - акустичний висотомір; *adsorption indicator* - адсорбційний індикатор; *coaxial propeller* - співвісний гвинт; *laminar sublayer* - ламінарний підшар; *main rotor* - головний ротор; *pusher propeller* - дозвуковий гвинт; *fight trainer* - пілотажний тренажер, тощо);

- технічні системи (*neutral gas system* - система нейтрального газу; *computer-aided design* - система автоматизованого проектування; *Advanced Real-*

*Time Range Control* - перспективна система управління «Артрак» з автоматичним перетворенням в реальному масштабі часу одержуваних при радіосупроводі сигналів; *cooling system* - охолоджуюча система; *insularion system* – ізоляційна система, тощо).

Також, семантичну структуру термінів авіаційної сфери складають загальнонаукові терміни, спеціальні та загальнолітературні, які технічними термінами за рахунок переосмислення та звуження значення, що зумовлено певним оточенням, що зумовлено певним оточенням.

Англійські терміни авіаційної сфери утворюються за допомогою:

1) словотворчих способів:

а) афіксація;

б) аббревіація;

2) синтаксичних способів:

а) терміни-словосполучення, які мають один із компонентів технічний термін, а другий-загальноновживану лексику;

б) терміни-словосполучення, обидва компоненти яких являються загальноновживаною лексикою і тільки сполучення цих слів є терміном.

Найхарактернішими способами утворення термінів для англійської авіаційної технічної термінології є:

1) словотворчий спосіб (афіксація):

суфікси: *-ing*; *-ment*; *-ance*; *-ence*; *-wise*; *-ing*; *-er*; *-y*; *-less*, тощо;  
префікси *over-*; *non -*; *un* .

Наприклад: *statement*, *endurance*, *streamwise*, *non-freezing*, *landing*, *mechanism*, *velocity*, *glider*, *pilotless*.

2) синтаксичний спосіб (словосполучення).

Особливістю термінів-словосполучень є слово-домінанта, яке як ядро обростає додатковими уточнювальними означеннями. Тим самим складний термін набуває певної смислової цілісності, точності визначення того чи іншого поняття.

Терміни-словосполучення, які мають один із компонентів технічний термін, а другий - загальноповиваної лексики-найчастіше вживаються в даній сфері. Наприклад: *brake shield* - гальмівний щиток, *landing light* - посадкова фара, *air screw* - повітряний гвинт, *running stream* - потік, що набігає.

3)словотворчий спосіб (абревіація) є найбільш продуктивним для авіаційної сфери англійських технічних термінів, незважаючи на те, що він має перевагу над словосполученнями, а саме, скорочення запобігають повторенню довгих назв та допомагають економити місце та час.

Наприклад: *HP (high-pressure) compressor* - компресор високого тиску (КВТ); *LP (low-pressure) compressor* - компресор низького тиску (КНТ); *FCU (fuel (flow) control unit)* - командно паливний агрегат (КПА); *SL (sea level)* - на рівні моря; *NOE (nap-of-the-earth)* - політ на малій висоті; *Elev (elevator)* - кермо висоти (КВ); *Rud (rudder)* - кермо напрямку (КН); *SSR (secondary surveillance radar)* - ВОРЛ (вторинний оглядовий радіолокатор).

5. В авіаційних технічних термінах зустрічаються атрибутивні словосполучення, які не викликають труднощів і не потребують розкриття змістових зв'язків між елементами в англійських словосполученнях під час їх перекладу, в першу чергу, необхідно визначити ключове слово, а потім означальні слова.

Наприклад: *civil airport* - цивільний аеропорт; *international airport* - міжнародний аеропорт; *airport of destination* - аеропорт призначення.

Їх ключові слова - *airport* - аеропорт; за ним слідує означальне слово – *civil, international, destination* - цивільний, міжнародний, призначення. Таким чином, утворюється ланцюг взаємозв'язаних слів, які відносяться до ключового слова.

6. До технічної авіаційної термінології відносяться такі прийоми, як: калькування; транскрибування, транслітерація, транскодування та опис. При неможливості передачі терміна терміном використовується описовий переклад та транскрибування(транслітерації, транскодування).

- Прийом калькування.

*Fire-fighting service* - пожежна служба; *control tower* - диспетчерська вишка; *propeller aircraft* - гвинтове повітряне судно; *air path* - повітряна траса; *acoustical altimeter* - акустичний висотомір; *adsorption indicator* - адсорбційний індикатор; *coaxial propeller*- співвісний гвинт.

- Прийоми транскрибування, транслітерації, транс кодування.

*Damping* – демпінг; *gyroscope* – гіроскоп; *flutter* – флатер; *neutral gas system* - система нейтрального газу; *flight-time* - флай-тайм, *block-time* - блок-тайм, *stand-by* - стенд-бай; *logistics* – логістика; *container* – контейнер; *terminal* – термінал; *spreader* – спредер; *antenna* – антена.

- Прийом опису.

*Confined heliport*. Термін "confined heliport" також викликав складності в перекладі, так як при перекладі окремо його лексем ми отримуємо "confined" - обмежений, і "heliport" - вертолітний майданчик. Труднощі полягали в тому, що даний переклад був неточним і не передавав істинного значення терміна. Таким чином, в результаті досліджень наукових матеріалів було отримано такий переклад як «вертолітний майданчик з обмеженою зоною маневрування», що є більш відповідним для авіаційної сфери.

Для правильної передачі технічних термінів необхідно брати до уваги в якому термін використовується контексті та консультуватись зі спеціальними довідниками, а також зі спеціалістами даної галузі праці, для досягнення адекватного та логічного перекладу.

Також для здійснення правильного перекладу перекладач повинен володіти достатнім обсягом знань як в області науки і техніки, в якій він працює, так і в області термінознавства.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

### СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андренко А. М. Опыт выявления терминологического значения слова на лингвистическом уровне. *Иностр. яз. в высш. школе*. Москва, 1981. Вып. 16. С.185.
2. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка: уч. пособ. Москва : Просвещение, 1995. 295 с.
3. Арнольд И. В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика его исследования. Москва : Просвещение, 1966. 376 с.
4. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии. Москва : Учпедгиз, 1957. 1575 с.
5. Бондарчук М. М. Структурно-семантичні параметри російської авіаційної терміносистеми (макрополе «рух літального апарата») : дис... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 2000. 267 с.
6. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии. *История отечественного терминоведения: очерк и хрестоматия*. Москва, 1994. С. 284.
7. Волошин Е. П. Особенности перевода аббревиатур : уч. пособ. Москва : Академический проект, 2013. 216 с.
8. Гільченко Р. О. Загальні аспекти нормалізації авіаційних термінів / *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць*. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2002. Вип. 2. С. 84.
9. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах: уч. пособ. для филол. спец. вузов / за ред. Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. Москва : Высш.шк., 1987. 174 с.

10. Горохова Т. Б. Пути образования и функционирования аббревиатур в авиационной терминологии. URL: <http://fixed.ru/prikling/conf/stilsist1/putionnuetso.html> (дата звернення: 05.11.2019)
11. Журавлева Т. А. Особенности терминологической номинации. Донецк : АООТ Торговый дом «Донбасс», 1998. 252 с.
12. Даниленко В. П. Русская термінологія. Москва : Наука, 1977. 213 с.
13. Д'яков А. С. Основи термінотворення : монографія / за ред. А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. Київ : КМ Academia, 2000. 183 с.
14. Казакова Т. А. Практичні основи перекладу : *English* - Вивчаємо іноземні мови. Санкт-Петербург : Видавництво Союз, 2000. 320 с.
15. Канделаки Т. Л. Значение терминов и системы значений научно-технических терминологий : проблемы языка науки и техники. Москва : Наука, 1970. 98 с.
16. Квитко И. С., Лейчик В. М., Кабанцев Г. Г. Терминологические проблемы редактирования. Львов : Высш. Школа, 1986. 195 с.
17. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : навч. посіб. Тернопіль : Карп'юк, 2001. 290 с.
18. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : уч. пособ. Москва : Р. Валент, 2014. 424 с.
19. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Проблемы перевода : на материале современного английского языка. Москва : На иностранных языках, 1976. 198 с.
20. Лейчик В. М. О языковом субстрате термина. *Вопросы языкознания*. Москва, 1986. № 5. С. 87–96.
21. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии : Вопросы теории. Москва : АН СССР, 1961. 160 с.
22. Махачашвілі Р. К. Лінгвофілософські параметри інновацій англійської мови в техносфері сучасного буття : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2008. 133 с.

23. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода. Москва : Московский лицей, 1996. 298 с.
24. Никольская Л. А. Семантика и его валентные свойства слова терминологии. *Системное описание лексики германских языков*. Ленинград : Ленинградский университет, 1978. Вып. 2. С. 88-94.
25. Нікішина В. Особливості перекладу абрєвіатур та інших скорочень. *Лінгвістика*. Вип. X. С. 137-138. URL: [http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/nvkhdu/2010\\_X/26.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvkhdu/2010_X/26.pdf). (дата звернення: 18.10.19)
26. Сокращения и коды ИКАО. Правила аэронавигационного обслуживания. *ИКАО*. Монреаль, 1999. № 5. С. 83.
27. Прохорова В. Н. Семантика термина. *Вестн. МГУ. Филология*. Москва, 1981. № 3. С. 25-27.
28. Реформатский А. А. Что такое термин терминология? *Вопросы терминологии*. Москва, 1961. №5. С. 34-51.
29. Судовцев В. А. Научно-техническая информация и перевод. Москва : Высшая школа, 1989. 232 с.
30. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология. *Вопросы теории*. Москва, 2012. С. 248-249.
31. Ткачева Л. Б. Происхождение и образование авиационных терминов в английском языке: дис... канд. филол. наук : 10.02.04. Омск : 1972. 211 с. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/189471.html> (дата звернення: 25.11.2019).
32. Токарев Г. В. Документная лингвистика : уч. пособ. Тула : Арт-принт, 2010. 125 с.
33. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка. Москва : Наука, 1968. 123 с.
34. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): для ин-тов и фак. иностр. яз. Санкт-Петербург: Филология три: Филолог. фак. Санкт-Петербург, 2002. 416 с.



35. Швейцер А. Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты. Москва : Наука. 1988. 287 с.
36. Шелов С. Д. Терминология: профессиональная лексика и профессионализмы. *Вопросы языкознания*. Москва, 1984. № 5. С. 76-87.
37. Цыткин Ф. А. Терминология и перевод. Львов: Львовский университет, 1998. 198 с.
38. Єнчева Г. Г. Лінгвокогнітивне моделювання процесу перекладу авіаційних термінів (на матеріалі англо-українських версій нормативнотехнічної документації ІСАО): дис... канд. філол. наук. : 10.02.16. Одеса, 2011. 243 с.
39. Alekseeva L. M. Problems of the Term and Term Formation. *A workbook for speciality course*. Perm : Perm university publishing, 1998. P. 120.
40. Akhmanova O. S. Essays on General and Russian Lexicology. Moscow : LIBROKOM, 1957. 1575 p.
41. Benoit G. Marinus, Marilyne Lino, Walter Bosschaerts. Propeller Installation Effects on a Semi-Span Wing. *International Review of Aerospace Engineering (I.R.E.A.S.E)*. Vol. 3. Leicester. (June2010). P. 144–151.
42. Danilenko V. P. Russian Terminology. Moscow : Nauka, 1977. 246 p.
43. Felber H. Terminology Research. Its Relation to the Theory of Science. *ALFA*. 1994. Vol. 7/8. P. 163–172.
44. Fedorov A. V. Fundamentals of the general theory of translation (linguistic problems). St. Petersburg : Philological Faculty of St. Petersburg, 2002. 416 p.
45. Golovin B. N. Linguistic foundations of the doctrine of terms: a textbook / ed. B. N. Golovin, R. Yu. Kobrin. Moscow : Higher school, 1987. 174 p.
46. Leychik V. M. Terminology Science: Subject, Methods, Structure. Moscow: LKI, 2007. 256 p.
47. Lotte D. S. Immediate Tasks of technical Terminology. Moscow : Nauka, 1986. 883 p.
48. Munday J. *The Routledge Companion to Translation Studies*. New York : Taylor and Francis group, 2009. 284 p.

49. Reformatsky A. A. What is a Term and what is Terminology. *Terminology issues*. Moscow : Publishing house AN USSR, 1961. P. 46-54.
50. Superanskaya A. V., Podolskaya N. V., Vasilyeva N. V. General Terminology : Theoretic problems. Moscow : Editorial URSS, 2005. 288 p.
51. Terminology. Theory and method / ed. by Olga Akhamanova and Galina Agarova. Moscow : MGU, 1974. 206 p.
52. Vinokur G. O. On some phenomena of word formation in Russian technical terminology. *The history of Russian terminology: an essay and anthology*. Moscow : 1994. P. 284.
53. Wedgwood P. Shared assumptions semantic minimalism and relevance theory. *Journal of Linguistics*, 43 (3). 2007. № 3. P. 647–681.

### СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

54. Бабак Б. Словник авіаційної термінології = Babak B. The dictionary of aviation terminology / за ред. Б. Бабак. Київ : Четверта хвиля, 2009. 96 с.
55. Бабейчук Д. Г. Російсько-українсько-англійська авіаційна термінологія / за ред. Д. Г. Бабейчук. Київ : Дієслово, 1997. 160с.
56. Девнина Е. Н. Большой англо-русский и русско-английский авиационный словарь / за ред. Е. Н. Девнина Москва : Живой язык, 2011. 514 с.
57. Литературная энциклопедия терминов и понятий / за ред. А. Н. Николюкина. Москва : 2001. 1600 с.
58. Марасанов В. П. Англо-русский словарь по гражданской авиации = English-Russian Dictionary of civil aviation: Ок. 24 000 терминов / за ред. В. П. Марасанов 2-е изд. Москва : Скорпион-Россия, 1996. 560 с.
59. Сборник терминов ИКАО. Монреаль : ICAO, 1997. URL: <http://www.aviaslovar.ru/316-ikaо.html> (дата звернення : 01.1019 - 13.12.2019)
60. Російсько – англійський словник авіаційних термінів. URL: [www.spilve.lv](http://www.spilve.lv) › library › various (дата звернення : 01.1019 - 13.12.2019)

61. Шломан А. Иллюстрированный технический словарь на шести языках : нем., англ., фр., рус., исп. Автомобили, моторные лодки, аэросани, аэропланы. Санкт-Петербург : Культура, 1910. 1036 с.
62. English-Grammar: Багатомовний електронний словник. Москва : English-Grammar. URL: <http://english-grammar.biz/aviation-terms-dictionary.html> (дата звернення: 01.12.2019)
63. Merriam-Webster-Dictionary and Thesaurus I. Encyclopedia Britanica, 2004. 1214 р. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/encyclopedia> (дата звернення : 01.10.19 - 13.12.2019)
64. Multitran : Багатомовний електронний словник. URL: <https://www.multitran.com/> (дата звернення : 01.10.19 - 13.12.2019)

### СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

65. English aviation terminology. URL: [http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/английская\\_авиационная\\_терминология.pdf](http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/английская_авиационная_терминология.pdf) (дата звернення: 19.11.2019).
66. PASAD – PAS Aircraft Deicing. URL: <http://pasdeicing.com/PAS-Deicing/usa-equipment.html>. (дата звернення: 14.11.2019).
67. Лінгвістичний і перекладознавчий аналіз англійської авіаційної терміносистеми. URL: <https://dspace.tltsu.ru/bitstream.pdf> (дата звернення: 20.11.2019).
68. Английская авиационная терміносистема : лингвистический и переводоведческий анализ. URL: [http://vkr.pspu.ru/uploads/291/Nlyibova\\_vkr.pdf](http://vkr.pspu.ru/uploads/291/Nlyibova_vkr.pdf) (дата звернення: 23.11.2019).
69. Особливості англійської термінології. URL: <http://www.dissercat.com/content/osobennosti-angliiskoi-terminologii-marketingai-ikh-sotsiolingvisticheskaya-obuslovlennost> (дата звернення: 25.11.2019).
70. Описовий переклад англійської термінології на українську мову. URL: [https://seanewdim.com/the\\_descriptive\\_translation\\_in\\_the\\_ukrainian\\_literary\\_translation.pdf](https://seanewdim.com/the_descriptive_translation_in_the_ukrainian_literary_translation.pdf) (дата звернення: 29.11.2019).

## SUMMARY

Terminology is an essential part of a scientific language and promotes the significance of linguistics in the technical items. The increase of the information process's automatization makes the terminological issues very important and widely discussed. The works which study the problems connected with the general definition of the "term", makes the linguistics closer not only to the different fields of learning but also to the professional spheres of the application of these terms. That's why linguistic-oriented activities include solutions of the different terminological issues. It stipulates the necessity of the profound terminological study.

The present diploma work is dedicated to the analysis of the structural and semantic peculiarities of the aviation terms and the ways of their translation into Ukrainian.

Nowadays there isn't any generally accepted definition of the notion "term". But if study the definitions proposed by different linguistics, we could say: "a term – is a word or a word combination of a certain language, the content of which is a technical, scientific or any other specific concept".

Examining the peculiarities of aviation terms we've found out that the most typical method of their formation is suffix. The semantic structure can also draw our attention because of a great number of specific technical and scientific spheres where aviation terminology is used. It has its specific peculiarities. The syntactic structure of terms is considered by researchers in various aspects. Distribution of lexical items into simple derivatives, complex words and phrases are generally quite reasonable. Some researchers, in addition to term words and terminology, identify several other structural types of terms: abbreviations, symbols, alphabetic characters.

As a result of our examination we have found out that the semantic structure of aviation terms can be divided into several semantic groups: 1) terms, denoting processes; 2) terms, denoting states; 3) terms, denoting the names of the items; 4) terms, denoting definite services used in each the specific of destination; 5) terms, denoting working systems.

As to the ways of translation of the English technical aviation terms into Ukrainian we have defined that calking, abbreviation and transcription (transliteration, transcoding) are the most relevant. A less used description technique, as it is lengthy and bulky.

The information about the characteristic features of the studied terminology and skills of its translation will undoubtedly help those translators who work in the specific sphere of aviation.

We can say in conclusion that translators are responsible for every word and every mistake which can cost hundreds of thousands of dollars, that's why this sphere of terminology is worthy of a very thorough examination.

***Key words:** term, aviation terms, semantics, morphological structure, translation, calking, abbreviation and transcription (transliteration, transcoding).*

**Декларація  
академічної доброчесності  
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Порохова Ірина Ігорівна, студентка 2 курсу, форми навчання заочного, факультету іноземної філології, спеціальність 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) – перша англійська, освітньо-професійна програма Переклад (англійський), адреса електронної пошти irina.pr1994@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Структурно-семантичні особливості англомовної технічної термінології та її переклад українською мовою»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Порохова Ірина Ігорівна